

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Jana Vaněčková

**Oběť domácího násilí a možnost její
trestněprávní ochrany**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Marie Vanduchová, CSc.

Katedra trestního práva

březen 2010

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne

.....

**Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Marii Vanduchové, CSc.,
vedoucí mé diplomové práce, za cenné rady a čas, který mé práci věnovala.**

Obsah:

1. Úvod	6
2. Obecně teoretické aspekty domácího násilí	8
2.1 Pojem domácí násilí	8
2.2 Druhy a formy domácího násilí	9
2.3 Mýty o domácím násilí	11
3. Viktimologické aspekty domácího násilí	12
3.1 Pojem viktimologie	12
3.2 Viktimnost a viktimizace	14
3.3 Újma způsobená oběti	17
3.4 Typologie obětí	18
3.5 Význam viktimologie pro trestní právo	19
3.5.1 Trestní právo hmotné	19
3.5.2 Trestní právo procesní	19
4. Stalking	20
4.1 Pojem „Stalking“	20
4.2 Druhy stalkingu	21
4.3 Pachatelé (typologie stalkerů)	22
4.4 Přístupy k řešení stalkingu	24
4.4.1 Řešení v praxi	24
4.4.2 Trestněprávní opatření	24
5. Institut vykázání	28
6. Domácí násilí a přestupky	29
7. Domácí násilí a trestní právo	31
7.1 Trestní právo hmotné	32
7.1.1 Trestný čin „týrání osoby žijící ve společném obydlí“	32
7.1.2 Další trestné činy páchané v rámci domácího násilí	34
7.1.3 Sankce v případech domácího násilí	39
7.2 Trestní právo procesní	41
7.2.1 Oběť domácího násilí jako poškozený v trestním řízení	42
7.2.2 Práva poškozeného v trestním řízení	44
7.2.3 Oběť domácího násilí jako svědek v trestním řízení	50
7.2.4 Souhlas poškozeného s trestním stíháním	51

7.2.5 Zastoupení poškozeného	54
7.2.6 Uplatnění nároku na náhradu škody	56
7.2.7 Peněžitá pomoc obětem trestné činnosti	59
8. Soukromá žaloba	62
8.1 Subsidiární žaloba	63
9. Závěr	64
Seznam zkratk.....	68
Seznam použité literatury	69
Příloha č. 1 – Statistická data	71

1. Úvod

„Kdykoli mě uškolil, lámala jsem si hlavu a snažila se to pochopit – proč já? Myslela jsem, že když přijdu na to, proč mi to dělá, možná, že dokážu přijít i na to, jak to zastavit. Někdy jsem měla pocit, že to muselo být něco zjevného, připálila jsem mu oběd nebo se u nás zastavila moje matka, kterou nenáviděl. Ale jindy pro to nebyl žádný očividný důvod, žádné vysvětlení. Tak hrozně jsem si přála, aby pro to byl nějaký důvod, jakýkoliv. Protože jestli k tomu žádný důvod není, není tu ani žádná naděje. Snažila jsem se přijít na možné omluvy pro jeho chování, bez ohledu na to, že nedávaly smysl. Zpočátku to pomáhalo. Omluvila jsem ho, a dokud jsem se nad tím moc nezamýšlela, dokázala jsem se s násilím vyrovnat. Nakonec jsem si ale musela přiznat, že žádná omluva v jádru nezní věrohodně. Prostě jsem neměla tušení proč to dělá. A jestliže jsem to nevěděla, neexistovala žádná možnost, jak bych to mohla změnit. Teprve když jsem si to poprvé připustila, vyhledala jsem pomoc.“¹

Kdyby někdo na světě znal ten důvod, byly by další mé řádky zbytečné. Protože pokud máme důvod, příčinu, mohli bychom najít i účinné řešení. Domácí násilí je staré, troufám si říci, jako lidstvo samo, ale jeho řešení je ještě v plenkách. Zejména v České republice se pozornost tomuto jevu věnuje až s nástupem nového tisíciletí. A nejen proto jsem si tedy vybrala toto téma pro svou diplomovou práci. Při domácím násilí jde především o lidské osudy a ty by měly nás ostatní zajímat. Nejen ty významné, ale i ty, které, dalo by se říci, raději nestojí za povšimnutí. Je lhostejné zda se jedná o osud ženy, muže, dítěte nebo seniora. Všichni si zaslouží stejnou dávku pozornosti.

Platné české právo v současné době doznalo velké změny v podobě přijetí nového trestního zákoníku, který je účinný od 1. ledna 2010. Tento zákon naši společnost právě v oblasti ochrany před domácím násilím posune o krok dopředu. Možná těch kroků bude i o něco více i přesto, že trestněprávní řešení jistě není tím, ke kterému bychom se měli v první řadě uchýlovat.

Domácí násilí je však specifický vztahový a mocenský problém a potřebuje specifické „ošetření“ cestou práva, civilního i trestního, a stejně tak i prostředky mimoprávními.²

Je třeba ukázat obětem, že nejsou pouhými čísly ve vládních statistikách o zločinech nebo bezejmennými tvářemi v zástupu skrytých obětí. Je bezpochyby dobré,

¹ Conwayová, H., Domácí násilí, Příručka pro současné a potenciální oběti, Albatros, Praha 2007, s. 45

² Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. proFem o.p.s., 2008, s. 9

že se problému domácího násilí věnuje pozornost. Domácí násilí však není ve své podstatě pouze politický nebo společenský problém. Je to utrpení, které prožívají jednotliví lidé, kteří si nezaslouží žít v bolesti a ponížení spojenými s domácím násilím.³

Záměrně ve své práci vynechávám vztah domácího násilí a dětí a to nejen proto, že by tato problematika jistě byla hodna samostatného pojednání. Zaměřím se tedy spíše na domácí násilí z pohledu dospělé osoby, bez ohledu na pohlaví. Obsáhnout celou problematiku domácího násilí není v dalších kapitolách mým cílem. Zaměřím se spíše na shrnutí teoretických otázek a v části věnované právní úpravě spíše na zdůraznění nejdůležitějších možností a problémů.

V první kapitole se věnuji samotnému pojmu násilí resp. domácí násilí, připojuji také druhy, formy a nezapomínám ani na mýty o domácím násilí. Jelikož má práce nese název „Oběť domácího násilí...“ nemohu se v další kapitole nezmínit o viktimologii, vědním oboru zabývajícím se obětí trestného činu a jevy s tím souvisejícími (viktimnost, viktimizace atd.). Další, v pořadí třetí, kapitola je věnována fenoménu stalkingu. Věnuji se jak samotnému pojmu, druhům stalkingu, pachatelům tohoto trestného činu tak samozřejmě nastiňuji novou právní úpravu v České republice a její přínosy a negativa pro naši společnost. Okrajově se v dalších kapitole zmiňuji o institutu vykázání, kdy tato úprava patří spíše do správního práva, ale v případech domácího násilí ji nelze pominout. Krátce jsem také pojednala o domácím násilí a jeho postihování ve formě přestupku, pokud jednání pachatele nedosáhne intenzity trestného činu.

Následují klíčové kapitoly, které jsou věnovány trestnímu právu z pohledu oběti domácího násilí. Nejprve tedy rozebírám trestní právo hmotné a právní úpravu domácího násilí nejen z pohledu skutkové podstaty trestného činu „týrání osoby žijící ve společném obydlí“, ale doufám, že i v širších souvislostech. Například zmiňuji dva pohledy na výklad skutkové podstaty nového trestného činu zabití. Nechybí samozřejmě ani kapitola věnovaná trestnímu právu procesnímu, zejména s ohledem na postavení a možnosti osoby poškozené v trestním řízení. Také shrnuji jaké jsou možnosti osoby poškozené s ohledem na náhradu škody způsobené jí trestným činem a peněžité pomoci poskytované obětem trestných činů státem. Krátce v další kapitole zmiňuji také právní institut soukromé žaloby, příp. subsidiární žaloby, který zatím v českém právním řádu obsažen není.

³ Conwayová, H., Domácí násilí, Příručka pro současné a potenciální oběti, Albatros, Praha 2007, s. 129

Poslední kapitola představuje závěrečné slovo, které by mělo být shrnutím předchozích řádků, s hodnocením kladů a záporů našeho právního řádu. Úplným závěrem předkládám, pro představu, několik statistických dat. Text byl uzavřen k 31. březnu 2010.

2. Obecně teoretické aspekty domácího násilí

2.1 Pojem domácí násilí

Násilím obecně rozumíme zlé nakládání, tělesné útoky, pohrůžky obdobným násilím, nebo jednáním, které působí újmu na fyzickém, sexuálním, nebo psychickém zdraví. Jde o agresi jedné osoby proti druhé (nebo jejich většímu počtu), jejímž cílem je ublížit, poškodit, poranit nebo zabít.

Právní teorie pak rozlišuje **násilí absolutní**, kdy složka vůle u oběti zcela chybí a vylučuje vlastní jednání oběti, a **násilí kompulzivní**, které nemá za cíl vyřadit vůli oběti, ale působí na její psychiku s cílem přinutit ji, aby se podrobila nátlaku, jemuž oběť odolává jen s obtížemi, protože je prováděným násilím – např. bitím nebo bitím dětí – ovlivněna, neboť násilí bude pokračovat tak dlouho, dokud se oběť nepodvolí. To je charakteristické pro domácí násilí.⁴

Násilí uvnitř rodin je časté a týká se všech druhů rodinných vztahů (mezi dospělými a jejich dětmi, mezi dětmi, dospělými navzájem nebo dospělými a prarodiči). Jedná se o širší definici pojmu domácího násilí. Sám termín domácí násilí se užívá převážně v literatuře anglické a má na mysli především násilí mezi partnery – současnými nebo minulými, v sezdaném či nesezdaném soužití. Násilí mezi partnery je též někdy označováno jako intimní násilí (intimate violence) nebo partnerské zneužívání (partner abuse). V německy mluvících zemích převažuje termín násilí v rodině a domácnosti (Gewalt in der Familie und naher Umgebung).⁵

Jednu z definic domácího násilí v širším slova smyslu **formulovala** také **Rada Evropy** v roce 1985. **Za domácí násilí považujeme:** „Násilné chování v rodině zahrnuje jakýkoliv čin, nebo opomenutí, spáchané v rámci rodiny některým z jejích členů, které podkopávají život, tělesnou nebo duševní integritu, nebo svobodu jiného člena stejné rodiny, nebo vážně poškozují rozvoj jeho osobnosti.“ V užším smyslu slova

⁴ Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. proFem o.p.s., 2008, s. 13

⁵ Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. proFem o.p.s., 2008, s. 15

pak za intimní (partnerské) násilí považujeme: „Násilné jednání je jakýkoliv výskyt ohrožujícího chování, násilí nebo zneužití psychického, fyzického, sexuálního, ekonomického nebo emocionálního mezi dospělými osobami, které jsou navzájem, nebo někdy v minulosti byly, intimními partnery nebo členy rodiny, a to bez ohledu na pohlaví.“⁶

Je třeba dodat, že k domácímu násilí dochází naprosto ve všech sociálních vrstvách bez ohledu na vzdělání, náboženství, věk, sociální nebo etnický původ. Podle statistiky občanského sdružení ROSA za rok 2008 má více než 51% obětí domácího násilí středoškolské vzdělání a 25% dokonce vysokoškolské. Jen 7,7% obětí má základní vzdělání.⁷ Dochází k němu většinou záměrně a opakovaně. S postupem času má násilí tendenci nabírat na intenzitě. Za domácí násilí není vinna jeho oběť, ale vždy jeho pachatel. Případy domácího násilí probíhají v cyklu, který se může opakovat i několik let. A nakonec, domácí násilí není soukromý, ale celospolečenský problém.⁸

Domácí násilí se odehrává „beze svědků“ a mezi osobami, které k sobě mají (či měly) blízký vztah. Hraje zde roli citová blízkost, ale i ekonomická závislost. Navíc se jedná snad o jediný trestný čin či přestupek, v jehož případě **pachatel neopouští „místo činu“** - díky určité toleranci totiž neočekává, že by za své chování mohl být odsouzen či potrestán.⁹

2.2 Druhy a formy domácího násilí

Domácí násilí je popřením toho, co rodina znamená, relativizuje základní lidské hodnoty a ponižuje základní lidská práva. Záleží na tom, na kom je pácháno (osoba blízká) a kde je pácháno (za zavřenými dveřmi).

Druhy násilného jednání v rodině a domácnosti uváděné nejčastěji:

- **fyzické** – strkání, fackování, bití pěstmi, tahání za vlasy, pálení, kopání, smýkání, ohrožování zbraní nebo nožem, házení předmětů, znehybňování;

⁶ Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. proFem o.p.s., 2008, s. 17

⁷ podrobněji srov. statistiku viz. příloha č. 1

⁸ Huňková, M., Domácí násilí z pohledu českého práva, in Ženská práva jsou lidská práva, Nesehnutí, Brno 2002, s. 30

⁹ Specifika domácího násilí dostupné na www.rosa-os.cz

- **psychické** – zahrnuje zejména slovní týrání, ponižování, zesměšňování na veřejnosti i v soukromí, permanentní kontrola chodu dne, výslechy, vyhrožování;
- **sexuální** – zahrnuje všechny sexuální činy, které jsou na oběti vynucovány, které oběť podstupuje nedobrovolně či s nechutí;
- **ekonomické** – znamená zamezení možnosti oběti disponovat finančními prostředky ať rodinnými nebo vlastními.¹⁰

Podle statistiky občanského sdružení ROSA za rok 2008 je psychické násilí přítomno ve 100% případů, fyzické násilí v 81%, ekonomické v 53,6% a sexuální v 44,4% případů.¹¹

Formy násilného jednání:

Sociální izolace – znamená absolutní uzavření rodiny, zákaz styku s příbuznými a s přáteli, zákaz telefonování, vycházení, přikazování chování, oblékání, rozhodování o tom, co je a co není vhodné. Vyčerpávající dohled nad životem, zákaz nebo omezování jakýchkoliv zájmů.

Zastrašování – použitím křiku, demonstrací síly, vyvoláváním strachu, ničením majetku, týráním zvířat. Dále používáním výhrůžek typu opuštění rodiny, spáchání vraždy dětí nebo partnerky, vlastní sebevraždy.

Vyčerpávání – přikazováním někdy až nesmyslné práce, odpírání spánku, potravy, tekutin.

Citové týrání – permanentní nadávky, kritizování, sekýrování, vyvolávání pocitu viny za situaci, popírání faktu násilí občasným poskytováním laskavosti, odpírání pozornosti, demonstrace milostného poměru s jinou osobou.

Ekonomické týrání – zákaz získání nebo udržení zaměstnání, přidělování kapesného, přinucení žádat o prostředky na obživu, každodenní kontrola nákupů, znemožnění přístupu k rodinným příjmům nebo naopak neposkytování finančních prostředků na chod rodiny, vystavování rodiny nedostatku oblečení, hygieny, neplacení nákladů spojených s bydlením, nerespektování a popírání potřeb dětí.

¹⁰ Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. proFem o.p.s., 2008, s. 23

¹¹ podrobněji srovnej statistiku viz. příloha č. 1

Vydírání – jehož nástrojem jsou zejména děti, označování obětí za špatnou matku (otce), vulgární a násilné chování, pohružky, že v případě odchodu druhý rodič už děti neuvidí.

Zneužívání „práv“ muže – zacházení s obětí jako se služkou, nadřazené a povýšené chování, osvojení si práva o všem rozhodovat, určovat role v domácnosti.¹²

2.3 Mýty o domácím násilí

Zkušenosti ukazují, že s problémem násilí páchaného na ženách/mužích v párových vztazích je stále ještě spjato mnoho různých mýtů a předsudků. Existuje obrovský rozpor mezi fakty a názory na toto téma. Mezi nejrozšířenější mýty patří:

1. **To není násilí, ti dva se jen „hádají“.** Mezi hádkou a násilím je však podstatný rozdíl. Při hádce jde o konflikt dvou osob, které jsou přibližně stejně silné. Pokud je však mezi dvěma lidmi nerovnost síly a moci a silnější osoba svého postavení zneužije mění se hádka v násilí. Nerovnost moci je přítomna vždy ve vztahu dospělých a dětí.

2. **Násilí se vyskytuje jen v „problémových“ rodinách.** Násilí může postihnout každého nezávisle na příslušnosti k sociální vrstvě, kultuře, náboženství a nezávisle na věku. Dojem, že násilí se týká je problémových rodin vzniká proto, že v některých skupinách společnosti se násilí více utajuje. V některých případech má zveřejnění násilí závažné důsledky, například může negativně ovlivnit pověst rodiny, muž může ztratit zaměstnání.

3. **Násilí v rodinách je soukromá záležitost, stát by se do toho neměl vměšovat.** Násilné činy musí být podle zákona trestné bez ohledu na to, zda jsou spáchané v rodině nebo mimo ni.

4. **Oběti si vymýšlí, aby získali výhodu při rozvodu.** Opak ovšem bývá pravdou. Ve většině případů násilí nikdo neoznámí ani nezveřejní.

5. **Oběti asi chtějí být týrány, jinak by přece násilníka opustili.** Oběti se ze všech sil snaží změnit situaci, často si však zároveň přejí udržet vztah či manželství. Někdy je oběť kontrolována takovým způsobem, že se bojí s kýmkoli hovořit o své situaci. Také ne všechny oběti se mohou uchýlit k příbuzným či známým, nebo se bojí, že ani tam nejsou v bezpečí. Mnoho obětí také nemá peníze, a zvláště pokud mají děti, neví na koho se obrátit.

¹² Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. proFem o.p.s., 2008, s. 23-24

6. **Oběti provokují násilníka, nebo si to z nějakého důvodu „zaslouží“.** Takový postoj legitimizuje násilí v určitých situacích a pachatele zbavuje odpovědnosti.

7. **Oběti si sami vybírají partnera, který je týrá.** Nikdo nechce, aby ho někdo bil, znásilňoval nebo zavraždil. Na začátku vztahu obvykle pachatelé nesahají k násilí. „Šílená zamilovanost“ se pomalu mění na šílenou žárlivost.

8. **Pachatelé se chovají násilně, protože sami v dětství zažili násilí.** Násilí zažívané v dětství je jedním z rizikových faktorů, ale automaticky neznamená, že by bludný kruh násilí musel pokračovat. Negativní zkušenosti z dětství mohou také vést k odmítavému postoji k násilí. Zážitky z dětství mohou někdy chování násilníka vysvětlit ovšem nikdy ho nemůžou omluvit.

9. **Základní příčinou násilí (zejména u mužů) je alkoholismus.** Alkohol není příčinou násilí, je však jeho stimulem. Odbourává zábrany a proto se agresivní impulzy stupňují.

10. **Pachatelé týrají oběť proto, že nedokáží vyjádřit svoje city jiným způsobem.** Násilné činy v rodině se všeobecně chápou jako silně afektivní chování – někdy „vybuchne“. Pachatelé však v afektu nikdy neuhodí například svého šéfa, svého partnera však velmi často.¹³

3. Viktimologické aspekty domácího násilí

3.1 Pojem viktimologie

Trestná činnost škodí společnosti jako celku. Naprostá většina konkrétních trestných činů působí újmu též jednotlivým osobám – poškozuje nebo ohrožuje je na životě, zdraví, majetku, cti, svobodě nebo jiných právech. Osoba takto dotčená trestným činem se označuje jako oběť a jí se zabývá viktimologie (z latinského victima – oběť).¹⁴

Viktimologie je vědní obor zabývající se obětí a jejími biosociálními a psychologickými charakteristikami, procesy viktimizace, vztahy mezi obětí a pachatelem, rolí oběti v průběhu vyšetřování a soudního projednávání trestného činu, pomocí oběti, včetně jejího odškodnění a rehabilitace a v neposlední řadě i prevencí viktimizace, tj. způsoby, jak ochránit potenciální oběti před kriminalitou.

¹³ Dvořáková, L., Mýty a fakty o násilí páchanom na ženách, in Ženská práva jsou lidská práva, Nesehnutí, Brno 2002, s. 26

¹⁴ Novotný, O., Zapletal, J. a kol. Kriminologie. 3. vyd. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 150

„Oběť“ v tomto viktimologickém smyslu není totožná s trestněprocesním termínem „poškozený“, který je mnohem užší a nepokrývá řadu charakteristik, kterými se právě viktimologické pojetí oběti zločinu výrazně liší od legálního vymezení poškozeného trestným činem.¹⁵

Relativně samostatný obor je kriminalistická viktimologie. Zajímá se o oběť jako zdroj informací o trestném činu potřebných pro jeho odhalení a objasnění. Zkoumá oběť jako původce a nositele stop a na základě vztahů oběti k pachateli vypracovává postupy usvědčení pachatele.¹⁶

Předmětem viktimologie je oběť trestného činu a její role v jeho genezi. Obětí ve viktimologickém smyslu jsou jen fyzické osoby bezprostředně dotčené trestným činem.

Čím vším se tedy viktimologie zabývá?

Osobou oběti (žena, muž, dítě, senior)

Pokud jde o domácí násilí, neexistuje žádný konzistentní osobnostní profil oběti. Zahraničními výzkumy byla vyvrácena teze o patologických rysech osobnosti ženy spočívajících v masochismu nebo hysterii. Co však je pro oběti domácího násilí typické, je horší psychické a fyzické zdraví.

Vztahy mezi obětí a pachatelem

Pro domácí násilí je typické rozdělení rolí mezi obětí a pachatelem, které právo označuje jako osoby blízké. Manželské a partnerské vztahy poznamenané násilím jsou charakterizovány ambivalentním citovým poutem.

Procesem viktimizace

Domácí násilí je mimo jiné charakterizováno závislostí oběti na pachateli a střídajícími se obdobími klidu, násilí, usmíření. Vnímání oběti začne být ovládáno patologickou „logikou“ násilného vztahu, která se promítá do loajality vůči násilníkovi. Ta je jednou z bariér bránící oběti vymanit se z násilného vztahu.

¹⁵ Kuchta, J., Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 156

¹⁶ Novotný, O., Zapletal, J. a kol. Kriminologie. 3. vyd. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 152

Rolí oběti v trestním řízení

tedy odhalováním, vyšetřováním a soudním projednáváním trestného činu. S některými výjimkami je procesní postavení oběti, je-li osobou blízkou, nerovnoprávné oproti osobám cizím. Pro zahájení trestního řízení nestačí pouhé oznámení a podezření ze spáchání trestného činu, ale je nutný souhlas oběti ze zahájením trestního stíhání (tzv. dispoziční právo oběti) a ochota vypovídat před soudem.

Pomocí obětem

Pomoc obětem násilného trestného činu má dva základní směry. První, sociálně právní a psychologický, se odvíjí na půdě intervenčních center a azylových domů. Druhý, v podobě soudní pomoci, se orientuje na oběť v procesním postavení jako na osobu poškozenou konkrétním trestným činem. Sem spadá role právního zástupce a uplatňování práv, včetně náhrady škody způsobené obětem násilných trestných činů.

Ochranou obětí před sekundární viktimizací

V případě necitlivého přístupu orgánů činných v trestním řízení jsou často oběti především násilných trestných činů znevažovány a vystaveny sekundární viktimizaci. V souvislosti s přijetím zákona o ochraně před domácím násilím se podařilo zahájit systematické proškolení jednotlivých cílových skupin.¹⁷

3.2 Viktimnost a viktimizace

V moderní společnosti se každý jedinec může stát obětí trestného činu. Prostá zkušenost však ukazuje, že pravděpodobnost stát se obětí není v populaci rozložena rovnoměrně: taxikáři jsou oběťmi loupeží častěji než traktoristé, policisté jsou ve službě častěji fyzicky napadáni než soudci. Již z toho se dá usuzovat, že riziko stát se obětí trestného činu závisí mimo jiné na vlastnostech, zaměstnání, sociální roli a chování osoby nebo skupiny osob. K vyjádření stupně tohoto rizika se užívá pojem **viktimnost**.¹⁸

Pojem viktimnost tedy vyjadřuje **stupeň pravděpodobného rizika, že se jednatel nebo určitá sociální skupina stane obětí trestného činu**. Signifikantní

¹⁷ Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. proFem o.p.s., 2008, s. 63

¹⁸ Novotný, O., Zapletal, J. a kol. Kriminologie. 3. vyd. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 152

souvislost mezi viktimitou a určitými biosociálními a psychickými charakteristikami oběti byla empiricky prokázána relativně spolehlivě ve vztahu k následujícím faktorům:

- **věku** oběti, kdy výzkumy potvrzují pro laickou veřejnost často překvapující zjištění, že nikoli staří lidé, ale naopak mladí jedinci se vzhledem ke svému celkově méně opatrnému způsobu života stávají častěji než příslušníci střední a starší generace obětmi především násilné kriminality;
- **profesi** oběti, kdy samotná povaha zaměstnání sebou nese vyšší či nižší viktimogenní potenciál (např. obsluha čerpací stanice s nočním provozem je jistě vystavena vyššímu riziku než prodavačka v samoobsluze);
- **sociální charakteristice** oběti, kdy příslušnost k určité rizikové skupině osob sebou nese zákonitě vyšší míru viktimitou (např. příslušníci určité etnické či náboženské minority, osoby se závislostí na drogách atp.);
- **somatickým a psychickým handicapům** oběti, kterými se odlišuje od svého okolí a přitahuje tak na sebe pozornost (např. mentálně postižení jedinci).¹⁹

Proces v němž se potenciální oběť stává obětí skutečnou se nazývá viktimizace. Viktimologie se zabývá zejména třemi speciálními problémy viktimizace, a to chováním oběti, vztahem oběti a pachatele a mírou viktimizace.

a) Chování oběti

Případy, kdy oběť vůbec nijak nezasáhne do procesu viktimizace, jsou spíše výjimkou. Častěji oběť svým chováním ovlivní iniciaci činu, jeho průběh a následně též možnost odhalení a usvědčení pachatele. Oběť svým chováním může na pachatele působit stimulačně v tom smyslu, že vyvolá nebo vystupňuje jeho útok. Některé tyto aktivity lze označit jako **provokace**. K vyjádření takového podílu oběti na její viktimizaci se používá termín „vina oběti“ nebo „zavinění oběti“. Tím je však vyjádřeno chování oběti jako nepatřičné nebo nevhodné a nejde o právní termín a nemá nic společného s trestněprávním pojmem zavinění. V jiných situacích nezavdá oběť pachateli žádný důvod k útoku. Přesto se lze poměrně často setkat s tím, že v pozdějším trestním stíhání se mnoho pachatelů snaží svalit na oběť odpovědnost za čin. Volba optimální varianty chování pro oběť není vůbec snadná. Z hlediska konkrétní situace může být vhodné se bránit nebo naopak zůstat pasivní. O nalezení vhodných taktik chování oběti se snaží viktimologická prevence.

¹⁹ Kuchta, J., Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 158

b) Vztah oběť – pachatel

Mezi obětí a pachatelem často existuje předchozí vztah, který ovlivňuje proces viktimizace. Pro domácí násilí mají význam zejména vztahy subjektivní (např. partneři). Obsah tohoto vztahu figuruje v některých případech přímo jako motiv trestného činu. Obsah a kvalitu vztahu mezi obětí a pachatelem můžeme posuzovat z toho hlediska, nakolik ovlivnily způsob spáchání trestného činu. Například dobrá znalost osobních a majetkových poměrů oběti, jejích zvyklostí a reakcí je pro pachatele výhodná.

c) Index viktimizace

Viktimologie zkoumá též kvantitativní údaje o počtu obětí. Jako index viktimizace se nejčastěji používá procentní vyjádření udávající počet obětí na 100 obyvatel za zvolené časové období.²⁰

Rozlišujeme **viktimizaci primární** – fyzickou nebo psychickou újmu způsobenou obětí pachatelem. Za **sekundární viktimizaci** považujeme psychickou újmu, která je způsobena obětí neodbornou až negativní reakcí formálních institucí. Jde o porušení profesionální etiky, jehož se dopouštějí osoby, které přicházejí při výkonu povolání do kontaktu s obětí násilných trestných činů. Nemůže-li se oběť vyrovnat s traumatickým zážitkem mluvíme o **terciární viktimizaci**.²¹

Kvalitativní výzkumy se snaží rovněž odhalit příčiny toho, proč jsou některé oběti trestné činnosti vystaveny déletrvajícím nepříznivým **důsledkům** spáchaného deliktu. Poznatky získané v tomto směru naznačují význam určitých faktorů a okolností z nichž některé se samotným zločinem přímo nesouvisejí. Z tohoto hlediska se za nepříznivé faktory považují:

- **izolace** (oběť žijící osaměle bez podpory např. rodiny);
- **nedostatek finančních zdrojů** (velmi chudé oběti jako např. samoživitelé rodin pociťují bezprostřední ohrožení své existence);
- **opakovaná viktimizace**;
- **rasová nesnášenlivost** projevující se v útocích opakovaně viktimizujících příslušníky některých etnických skupin;

²⁰ Novotný, O., Zapletal, J. a kol. Kriminologie. 3. vyd. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 154-158

²¹ Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. profem o.p.s., 2008, s. 69

- **životní události** s fatálně negativním dopadem na život oběti nesouvisející se zločinem (např. závažné onemocnění nebo rozvod).²²

3.3 Újma způsobená oběti

V procesu viktimizace se rozlišují v rámci primární viktimizace **tzv. primární rány**. Ty se projevují jako fyzická, psychická, emocionální či finanční újma. Emocionální újma je výrazná zejména u obětí násilných trestných činů spáchaných v rámci rodiny. Oběť trpí vnitřním pocitem zneuctění a klade si otázku proč ona je v této situaci.

Proces sekundární viktimizace přináší potom **tzv. sekundární rány**, které z pohledu práva nemají žádoucí materiální znaky, ale pro integritu osobnosti a její psychickou pohodu jsou rozhodující. Je to především pocit nespravedlnosti, ke kterému může zavdat příčinu již nutnost oznámit a dát souhlas se zahájením trestního stíhání osoby blízké. V případech domácího násilí probíhá někdy současně s trestním řízením i řízení o rozvod manželství a o tom, komu budou děti svěřeny do péče. Dále je to pocit provizoria, ve kterém se oběť nachází. Někdy dříve, někdy později, lze dosáhnout úplné společenské rehabilitace. Pokud tomu tak není nastupuje fáze **terciární viktimizace** a oběť se s traumatem nevyrovná po celý další život.²³

Je důležité dodat, že sekundární újma může v některých případech převýšit újmu primární. K sekundární viktimizace dochází, jak již bylo výše řečeno, tehdy, jestliže je oběti po ukončeném trestném činu způsobena další újma. Jejím **zdrojem může být**:

- a) pachatel (např. zastrahuje oběť aby neoznamovala trestný čin),
- b) sociální prostředí (např. tisk, který zveřejňuje mnohdy nepravdivé informace o oběti),
- c) orgány činné v trestním řízení (např. opakované výslechy při kterých je oběť znevažována).

Nejen v oblasti domácího násilí je naprosto nepřípustné, aby státní orgány vyvolávaly sekundární viktimizaci.²⁴

²² Kuchta, J., Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 174

²³ Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. proFem o.p.s., 2008, s. 70

²⁴ Novotný, O., Zapletal, J. a kol. Kriminologie. 3. vyd. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 159

3.4 Typologie obětí

V literatuře se objevuje několik typologií obětí trestných činů, žádná však nebyla všeobecně přijata. Typologie lze sestavit podle **různých kritérií**:

- a) chování (z nevědomosti, neopatrnosti, provokující),
- b) věku (děti, mladiství, senioři),
- c) pohlaví (žena, muž),
- d) vztahu (osoby blízké, známé, cizí)
- e) životního stylu (riziková povolání).²⁵

Jedno z možných třídění je podle kritéria viktimologické „viny“:

1. Oběti, které zavinily svou viktimizaci

- a) individuálně (např. oběť – provokatér),
- b) příslušností k rizikové, negativně hodnocené skupině (např. prostitutka).

2. Oběti, které nezavinily svou viktimizaci

- a) individuálně (osoba vystoupí na obranu jiného a sama je přitom zraněna),
- b) příslušností k rizikové, pozitivně hodnocené skupině (např. policista).²⁶

Jiné dělení (není často používáno) vychází ze:

- a) zažitého trestného činu – tato typologie obvykle kopíruje kategorii deliktů používaných v kriminologii
- b) reakce na trestný čin (aktivní, pasivní)
- c) z interakce oběť – pachatel:

- **Zúčastňující se oběť**

Potvrzuje teorii o násilných trestných činech, že pachatel a oběť se často znají a interakce mezi nimi ovlivňuje motivaci pachatele. To platí o domácím násilí, které řadíme mezi tzv. vztahové delikty.

- **Nezúčastňující se oběť**

V tomto případě oběť nemá možnost vnímat ohrožení, protože nedochází k vzájemné interakci.

- **Provokující oběť**

²⁵ Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. proFem o.p.s., 2008, s. 75

²⁶ Novotný, O., Zapletal, J. a kol. Kriminologie. 3. vyd. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 160

Jsou to jednak jedinci z viktimogenními faktory nebo oběti těch osob, které byly dohnány k násilnému útoku po předchozím týrání druhé osoby.

- **Latentní oběť**

U této oběti se kumulují všechny viktimogenní faktory, které nejsou na veřejnosti manifestovány. Jsou to trestné činy s vysokou latencí, páchané zejména v rodinách.

- **Nepravá oběť**

Člověk, který se ocitl na nesprávném místě v nesprávnou dobu.²⁷

3.5 Význam viktimologie pro trestní právo

3.5.1 Trestní právo hmotné

Některé instituty trestního práva zohledňují viktimologické aspekty. Především se v některých případech řeší otázka, zda **svolení oběti** s činem je či není okolností vylučující protiprávnost. Jsou-li splněny určité podmínky, zejména jestliže jsou činem dotčeny pouze zájmy oběti, o nichž může sama rozhodnout, potom včas vyslovené svolení vylučuje trestní odpovědnost. Složitě dokazování je např. u trestného činu znásilnění (v případech domácího násilí podpořené ještě tím, že často se jedná o intimní partnery). Přihlédnout k viktimologickým aspektům je na místě také při výměře trestu. Jako **polehčující okolnost** lze posoudit, jestliže se pachatel přičinil o odstranění škodlivých následků nebo dobrovolně nahradil způsobenou škodu. Naproti tomu zvlášť závažné způsoby nakládání s obětí (např. surově, zákeřně) lze posuzovat jako **přitěžující okolnost**. Není samozřejmě správné, aby jakékoli formy viktimologického zavinění byly interpretovány ve prospěch pachatele. Bylo by však v rozporu s ideou rovnosti občanů před zákonem, kdyby soud diferencoval výměru trestu podle společenského postavení oběti.²⁸

3.5.2 Trestní právo procesní

Zatímco právům obviněného je v procesní nauce a legislativě věnována velká pozornost, oběť stála až donedávna na okraji zájmu trestněprocesního práva. Je

²⁷ Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. proFem o.p.s., 2008, s. 75-76

²⁸ Novotný, O., Zapletal, J. a kol. Kriminologie. 3. vyd. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 171

všeobecně uznáváno, že oběti je zapotřebí poskytnout širokou možnost podat **trestní oznámení** a event. možnost vyvolat trestní stíhání. Česká procesní úprava podávání trestních oznámení je vyhovující. Za pozornost stojí také úprava požadující **souhlas poškozeného k zahájení trestního stíhání pro vyjmenované delikty tedy tzv. dispoziční právo oběti**. V souvislosti s domácím násilím není tato úprava příliš šťastná. Pozornost si zasluhuje také úprava **postavení poškozeného jako procesní strany** a úprava řízení, v němž se má rozhodovat o nároku poškozeného na náhradu škody (tzv. **adhezní řízení**). Moderním trendem v posledních letech je snaha o zapojení obětí do různých alternativních způsobů vyřizování trestních věcí tzv. **odklonem**. Novelami trestního řádu z let 1993 a 1995 byly zavedeny dva nové typy odklonu – podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání. V obou těchto případech jsou zájmy oběti zohledněny tím, že podmínkou pro jejich uplatnění je náhrada způsobené škody nebo alespoň dohoda o její náhradě.²⁹

Podrobněji se možnostmi oběti v trestním právu hmotném a zejména procesním budu věnovat v dalších kapitolách věnovaných právě trestnímu právu.

4. Stalking

Stalking je považován za relativně moderní fenomén. Jako o zatím otevřeném problému se o něm diskutuje především z hlediska kriminologie, kriminální psychologie a také trestního práva. K tomu je však třeba dodat, že na půdě psychiatrie je podobný jev znám již dlouho. Stalking je označován na zločin 90. let 20. století.³⁰

4.1 Pojem „Stalking“

Vycházeli-li bychom z doslovného překladu, pak bychom přeložili *stalking* nejspíše obratem „pronásledovat, stopovat divokou zvěř“. Pojem *stalking* se vcelku rychle v odborné, zejména psychologicky a psychiatricky zaměřené literatuře vžil: zpravidla se jím rozumí **způsob chování, kdy se pachatel zaměří na nějakého člověka, po kterém slídí, obtěžuje a pronásleduje jej, vyhrožuje mu, často jej i**

²⁹ Novotný, O., Zapletal, J. a kol. Kriminologie. 3. vyd. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 172-174

³⁰ Čírtková, L., Moderní psychologie pro právníky. Grada Publishing, a.s., 2008, s. 53

fyzicky napadá a někdy i usmrtí a zároveň u své oběti svým chováním vyvolává pocity strachu.³¹

V kriminologickém smyslu je stalking definován jako **úmyslné, zlovolné pronásledování a obtěžování jiné osoby, které snižuje kvalitu života a ohrožuje její bezpečnost.** Příмым následkem stalkingu je závažné narušování soukromí, osobní svobody a lidské důstojnosti oběti. V závažných případech poškozují stalking duševní i tělesné zdraví oběti, či dokonce ohrožuje její život.³²

Jednání zahrnovaná pod výše uvedené definice je užitečné rozlišovat podle toho, zda se jedná o **pronásledování vyvolané v důsledku předchozího nebo někdy ještě existujícího intimního partnerského vztahu** nebo o **jednání, kde se objektem nežádoucího zájmu stalkera stane pro něj víceméně cizí člověk.** Zatímco v první skupině stalkerů je motivem jejich pronásledování snaha udržet si za každou cenu kontrolu a moc nad obětí, je pro druhou skupinu příznačná neschopnost reálného úsudku a utkvělá představa o vztahu s prominentní osobou, která však nemá se skutečností nic společného.³³

Z ryze klinického hlediska jsou pod stalking zahrnovány jen takové způsoby pronásledování, které představují **opakované, trvajících, nechtěné navazování kontaktů s obětí za použití násilí nebo jiných srovnatelných praktik,** přičemž zde se opakovaním rozumí více než **10 pokusů o kontakt,** trvajícím obdobím pak minimálně **doba 4 týdnů.** Pokud takové pronásledování pokračuje delší dobu, je považováno za potenciálně vysoce nebezpečné, neboť se zde zvyšuje pravděpodobnost gradace útoku a eskalace násilí vedoucího pak nikoli vzácně k pokusu nebo i dokonané vraždě oběti.³⁴

4.2 Druhy stalkingu

Chování stalkerů je po jevové stránce značně rozmanité. Pronásledovatel může používat legální a obecně neškodné postupy (zasílání květin, dárků, telefonování), ale také ilegální prostředky (ničení cizích věcí, pomluvy, podvody). Jednotlivá aktivita

³¹ Válková, H., Proč by neměl chybět v novém trestním zákoníku „Stalking“ In Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám.Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 409

³² Čírtková, L., Moderní psychologie pro právníky. Grada Publishing, a.s., 2008, s. 53

³³ Válková, H., Proč by neměl chybět v novém trestním zákoníku „Stalking“ In Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám.Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 410

³⁴ Válková, H., Proč by neměl chybět v novém trestním zákoníku „Stalking“ In Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám.Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 411

sama o sobě nezakládá stalking a také o něm nic nevypráví. Důležitá je celková skladba a řetězení těchto aktivit, mezi které nejčastěji patří:

- **pokusy o kontakt pomocí komunikačních prostředků** (zejména internet skýtá pro pachatele nenáročnou a jednoduchou formu jak dosáhnout svého záměru a to bez velkých investic),
- „**Cyberstalking**“ (jedná se o specifický druh stalkingu, který představuje pronásledování oběti právě prostřednictvím internetu a zdaleka se nejedná jen o obtěžující e-mail),
- **vyhledávání fyzické blízkosti oběti, slídění** (mezi typické aktivity tohoto druhu patří nejčastěji hlídání bydliště, postávání před místem pracoviště nebo přítomnost na místech, kde oběť tráví svůj volný čas),
- **osočování, devalvace, nátlak a psychické deptání** (v těchto případech jsou běžné například letáky s lživým obsahem nebo zveřejnění telefonního čísla oběti s tím, že poskytuje sexuální služby přes telefon či falešné inzeráty na prodej domu oběti atp.),
- **pokusy o kontakt přes třetí osoby** (tento styl je označován jako „stalking by proxy“)
- **fyzické násilí** (představuje nejzávažnější formu stalkingu a často v těchto případech dochází k tomu, že pachatel oběti vyhrožuje fyzickým násilím, to znamená, že to, co hodlá učinit, oznamuje předem).³⁵

4.3 Pachatelé (typologie stalkerů)

V současné době existuje mnoho způsobů a hledisek, jak a proč pachatele klasifikovat. Žádná z dosud používaných typologií se však neprosadila jako obecně závazná. Pro posuzování trestnosti stalkerů a stanovení prognózy jejich chování se osvědčila **tzv. vícerozměrná klasifikace**, která pro účely kvalifikovaného znaleckého zkoumání kombinuje hned několik hledisek současně. **Konkrétně se zde pracuje na třech úrovních hodnocení:**

1. V psychopatologické rovině lze rozlišit skupinu psychotických stalkerů, skupinu intermediární (s omezeními rozpoznávacích a ovládacích schopností) a skupinu psychicky zdravých stalkerů.

³⁵ Čírtková, L., Moderní psychologie pro právníky. Grada Publishing, a.s., 2008, s. 60-63

2. V rovině motivace je třeba analyzovat psychopatologické symptomy ovlivňující stalkerovu soudnost a schopnost se ovládat, za hlavní motivy lze považovat pomstu, lásku, nebo narcismus.

3. Ve vztahové rovině, která je důležitá zejména pro stanovení správné prognózy dalšího vývoje stalkerova chování, lze rozlišit případy, kdy je obětí stalkera cizí osoba, kdy je obětí osoba stalkerovi známá a kdy je obětí stalkerův bývalý partner/ka.³⁶

Při klasifikaci pachatelů se uplatňují různá kritéria, například typ oběti (celebrita, bývalý partner), předcházející vztah k oběti (ano/ne), motivace a osobnost pronásledovatele (psychopatická či psychotická). Naznačená kritéria zkombinoval v roce 1993 **Holmes a rozčlenil pronásledovatele do šesti základních skupin:**

- pronásledovatel celebrit („celebrity stalker“),
- pronásledovatel ex-partnera („domestic stalker“),
- pronásledovatel politiků („political stalker“),
- pronásledovatel z vášně („lust stalker“), v jehož chování je v prvním plánu zvládnutě sexuální motivace a podle módních vlivů se stěhuje od oběti k oběti,
- pronásledovatel ze ziskové motivace („hit stalker“), který netrpí žádnou psychickou poruchou – vyhlédnutou obět' pronásleduje účelově a hrozí jí i fyzickým násilím, aby od ní nebo třetí osoby získal peníze,
- pronásledovatel zhrzený a odmítnutý v lásce („love-scorned stalker“).³⁷

Z výše uvedeného vyplývá, že obětí stalkera může být každý člověk, nezávisle na svém sociálním postavení a osobnosti. Výzkumy však dokládají početnější zastoupení žen.

³⁶ Válková, H., Proč by neměl chybět v novém trestním zákoníku „Stalking“ In Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 413-414

³⁷ Čírtková, L., Moderní psychologie pro právníky. Grada Publishing, a.s., 2008, s. 72

4.4 Přístupy k řešení stalkingu

4.4.1 Řešení v praxi

Řešení případů stalkingu v praxi je založeno na individuálním přístupu, kdy **základní zásadou je pragmatismus**. Tím je míněno, že navržené postupy musí přihlížet ke skutečným potřebám oběti, k dostupným zdrojům. **K hlavním strategiím oběti, kterými může podpořit ukončení stalkingu, patří:**

- důsledně ignorovat pokusy o kontakt (častou chybou bývá, že oběť nakonec nevydrží a po několikátém zazvonění telefon přece jen zvedne),
- vyhnout se setkání, jít stalkerovi z cesty (i když je toto opatření obětmi bráno jako nespravedlivé),
- stalking dokumentovat (nejen pro případný právní postup),
- stalking zveřejnit, informovat o něm své okolí (oběť by neměla před svým okolím tajit co se děje a informovat jak osoby ve svém soukromí tak na pracovišti),
- hledat pomoc a podporu (aktivita při hledání pomoci pomáhá překonat pocit viny a bezmoci).³⁸

4.4.2 Trestněprávní opatření

Antistalkingová legislativa zatím nemá v kontinentální Evropě dlouhou tradici. První vlna proběhla v 90. letech v USA a ve Velké Británii. Záhy se připojily některé evropské země (Belgie, Nizozemsko) a v posledních letech se trestněprávní regulace objevuje u našich německy mluvících sousedů (Rakousko, Německo).³⁹

V některých moderních právních řádech se v posledních dvou desetiletích vyvinuly **tři skutkové podstaty**, jimž je společné, že postihují různé útoky na duševní integritu fyzické osoby a také to, že z nově popsaných sociálněpatologických jevů se v poměrně rychlém sledu **staly právními instituty**:

a) sexuální obtěžování – lze volně definovat podle dikce antidiskriminačního zákona jako nežádoucí chování sexuální povahy, jehož záměrem nebo důsledkem je snížení důstojnosti dotčené osoby a vytvoření zastrašujícího, nepřátelského, ponižujícího, pokořujícího nebo urážlivého prostředí nebo stejné chování, které může být oprávněně

³⁸ Čírtková, L., Moderní psychologie pro právníky. Grada Publishing, a.s., 2008, s. 89-91

³⁹ Válková, H., Proč by neměl chybět v novém trestním zákoníku „Stalking“ In Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám.Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 415

vnímáno jako podmínka pro rozhodnutí ovlivňující výkon práv a povinností vyplývajících z právních vztahů;

b) mobbing – právně jde o chování stejné povahy jako v předchozím případě odehrávající se na pracovišti nebo v souvislosti s pracovněprávním vztahem, ale bez sexuálních prvků. Typově půjde na rozdíl od šikany školské či vojenské o skrytou a rafinovanou psychickou agresi;

c) stalking - neboli nebezpečné pronásledování, jehož cílem je systematicky a dlouhodobě psychicky týrat vyhlédnutou oběť. Za charakteristický rys se považuje snaha o vyvolání strachu, reálné obavy o vlastní život nebo život blízkých a navození pocitu totální ztráty soukromí.⁴⁰

I Česká republika doznala od 1. ledna 2010 změny v postihování stalkingu, a to zavedením nového trestného činu nebezpečného pronásledování v § 354 trestního zákona.

Znění skutkové podstaty:

Nebezpečné pronásledování

(1) Kdo jiného dlouhodobě pronásleduje tím, že

a) vyhrožuje ublížením na zdraví nebo jinou újmou jemu nebo jeho osobám blízkým,

b) vyhledává jeho osobní blízkost nebo jej sleduje,

c) vytrvale jej prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak kontaktuje,

d) omezuje jej v jeho obvyklém způsobu života, nebo

e) zneužije jeho osobních údajů za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu,

a toto jednání je způsobilé vzbudit v něm důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob jemu blízkých, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři roky bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) vůči dítěti nebo těhotné ženě,

b) se zbraní, nebo

c) nejméně se dvěma osobami.⁴¹

⁴⁰ Visinger, R., Jak postihovat stalking? Zamyšlení nad novou právní úpravou, In Trestněprávní revue č. 11/2009 s. 332

⁴¹ zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Trestný čin nebezpečné pronásledování je zařazen mezi trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných (hlava X.) a to do podskupiny trestných činů narušujících soužití lidí (díl 5.). Proč jej zákonodárce nezařadil spíše mezi trestné činy proti právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství (do hlavy II, dílu 2.) může vyvolávat otázky nad věcnými důvody takové systematiky, nemění to však nic na faktu, že toto nové ustanovení vyjadřuje jednoznačný zájem na ochraně nerušeného mezilidského soužití, a to právě prostředky trestního práva. U nebezpečného pronásledování se jedná o úmyslný přečin, nikoli zločin, neboť sazba, kterou je tento trestný čin ohrožen, činí i u jeho kvalifikované skutkové podstaty nejvýše tři roky (§ 14 odst. 2 TrZ).⁴²

Aplikační praxi zřejmě nebude činit problém výklad toho, co je třeba rozumět např. výhružkou.⁴³ Jen je třeba připomenout, že **výchružka** má charakter *vis compulsiva* a směřuje proti poškozenému a jeho osobám blízkým. Musí být míněna vážně, ale je nerozhodné, zda měl pachatel skutečně v úmyslu ji splnit. Hrozba zahrnuje bezprostřední, ale i v budoucnu plánované násilí. Poškozený a pachatel pochopitelně nemusejí být současně přítomni. Výhružka musí být bezprávná, tj. hrozit k danému účelu právně nedovolenými prostředky.⁴⁴

Stejně tak nebude zřejmě obtížné určit jednání spočívající ve vyhledávání osobní blízkosti a sledování poškozeného. Ani formy jednání, které jsou uvedeny pod písm. c) nebudou jistě činit problémy. Poněkud problematičtější může být výklad jednání zařazených pod písm. d), které bude zřejmě vyžadovat judikatorní upřesnění, co ještě lze považovat a co již nikoliv za **omezení poškozeného v jeho obvyklém způsobu života**. Rozhodující se přitom bude vždy hledisko *subjektivně* pocíťované újmy.⁴⁵

Konečně posledním zakázaným jednáním je zneužití osobních údajů jiného za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu s poškozeným, kde je třeba při výkladu odkázat i na zákon o ochraně osobních údajů č. 101/2000 Sb., vymezujícím ve svém § 4 písm. a), co lze vůbec považovat za osobní údaj. K trestnosti takového jednání je však třeba splnit ještě další podmínku, totiž, že jeho *účelem* je získání kontaktu s poškozeným (obligatorní znak skutkové podstaty). Rozhodující přitom není, zda ke

⁴² Válková, H., Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech, In Trestněprávní revue č. 9/2009, s. 261

⁴³ Válková, H., Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech, In Trestněprávní revue č. 9/2009, s. 261

⁴⁴ Visinger, R., Jak postihovat stalking? Zamyšlení nad novou právní úpravou, In Trestněprávní revue č. 11/2009 s. 334

⁴⁵ Válková, H., Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech, In Trestněprávní revue č. 9/2009, s. 261

kontaktu skutečně dojde a o jaký druh kontaktu pachatel usiluje. Zákonodárce zde správně předem nevypočítává všechny možné formy kontaktu pachatele s poškozeným.⁴⁶

Z výše uvedeného vyplývá, že jsou postihovány pouze nejzávažnější formy stalkingu. Pro všechny formy je pak společné, že musí jít o **dlouhodobé** pronásledování jiného a zároveň toto jednání musí být způsobilé vzbudit v jiném **důvodnou obavu o život nebo zdraví** vlastní či osob blízkých. Pokud jednání pachatele nebude (objektivně posuzováno) způsobilé vzbudit uvedenou obavu v oběti stalkingu, nepůjde o trestný čin podle § 354 TrZ.⁴⁷

Pokud jde o **souběh** trestných činů stalker bude moci být paralelně stíhán např. pro trestné činy omezování osobní svobody (§ 171 TrZ), porušování domovní svobody (§ 178 TrZ), poškození cizí věci (§ 228 TrZ), výtržnictví (§ 358 TrZ), týrání zvířat (§ 302 TrZ) atd. Lze také konstatovat, že přečin podle § 354 odst. 1 písm. a) TrZ fakticky konzumuje skutkovou podstatu nebezpečného vyhrožování podle § 353, takže souběh je zde pojmově vyloučen.⁴⁸

K efektivnímu zajištění dohledu nad dodržováním zákazů, příkazů a omezení uložených v souvislosti se stalkingem, by měly sloužit i mimotrestní normy. Předně nový zákon o Policii ČR č. 273/2008 Sb., (dále jen PolZ), který u institutu vykazání pamatuje již i na v praxi běžné případy, kdy vykázaný pachatel domácího násilí pokračuje i po nedobrovolném opuštění společného obydlí v psychickém teroru oběti. Tomu by měl napříště zabránit rozšířený okruh povinností vykázané osoby taxativně uvedený v § 45 odst. 1 PolZ, který byl doplněn i o povinnost zdržet se styku nebo navazování kontaktu s ohroženou osobou (§ 45 odst. 1 písm. c) PolZ).⁴⁹

⁴⁶ Válková, H., Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech, In Trestněprávní revue č. 9/2009, s. 261

⁴⁷ Jelínek, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vyd. Praha: Leges, 2009, s. 432

⁴⁸ Visinger, R., Jak postihovat stalking? Zamyšlení nad novou právní úpravou, In Trestněprávní revue č. 11/2009 s. 335

⁴⁹ Válková, H., Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech, In Trestněprávní revue č. 9/2009, s. 263

5. Institut vykázání

Od 1. ledna 2009 vstoupil v účinnost nový zákon o Policii ČR č. 273/2008 Sb., který nově upravuje institut vykázání (§ 44 a násl.) a nahrazuje tak do té doby platný zákon č. 135/2006 Sb. o ochraně před domácím násilím. Jedná se sice o mimotrestní normu, ale v oblasti ochrany před domácím násilím ji nelze pominout.

Ze zákona vyplývá, že lze-li na základě zjištěných skutečností, zejména s ohledem na předcházející útoky, důvodně předpokládat, že se osoba dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraví anebo svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti, je policista oprávněn **vykázat** tuto osobu z bytu nebo domu společně obývaného s útokem ohroženou osobou (dále jen „společné obydlí“), jakož i z bezprostředního okolí společného obydlí. Vykázat osobu lze i v její nepřítomnosti. Vykázání trvá po dobu 10 dnů ode dne jeho provedení. Tuto dobu nelze zkrátit ani se souhlasem ohrožené osoby. Nesouhlasí-li vykázaná osoba s vykázáním, může proti němu na místě podat námitky. Vykázaná osoba může dále do 3 dnů ode dne převzetí potvrzení o vykázání podat příslušnému krajskému ředitelství námitky písemně. Shledá-li příslušné krajské ředitelství, že podmínky pro vykázání nebyly splněny, vykázání ukončí a o této skutečnosti vyrozumí ohroženou a vykázanou osobu bez zbytečného odkladu.⁵⁰

Institut vykázání by se jistě minul svým účinkem, kdyby osobě, proti které směřuje nehrozil za jeho porušení přísný postih. Dle § 337 odst. 2 trestního zákona bude pachatel potrestán odnětím svobody až na tři léta pokud se dopustí závažného nebo opakovaného jednání, aby **zmařil vykázání** nebo rozhodnutí o předběžném opatření soudy, kterým se ukládá povinnost dočasně opustit společné obydlí.

Zatímco v první fázi (vykázání) je tedy charakteristická ingerence státu, mocenský zásah ze strany policejních orgánů je druhá fáze charakterizována intervencí profesionálů, psychologů, sociálních pracovníků, právníků v intervenčních centrech. **Intervenční centra** jsou koncipována jednak jako pracoviště poskytující ohroženým osobám akutní psychosociální pomoc, rozbor jejich životní situace a návrhy pro její řešení, jednak jako koordinační místa pro vzájemnou informovanost spolupracujících institucí. Jejich snahou je zprostředkovat ohrožené osobě v oddechovém čase 10 dní relevantní informace pro její další, samostatné rozhodování. V souladu s tímto záměrem

⁵⁰ § 44 zákona č. 273/2008 Sb. o Policii České republiky

spolupracují intervenční centra s orgány sociálně-právní ochrany dětí, sociálními odbory, azylovými domy a organizují potřebnou sociální, zdravotní a právní pomoc.⁵¹

Třetí fáze je charakteristická iniciativou ohrožené osoby. Ta může využít možnosti, kterou nabízí speciální **předběžné opatření** podle § 76b občanského soudního řádu. Tomu, kdo vážným způsobem ohrožuje něčí život, zdraví, svobodu nebo lidskou důstojnost, může předseda senátu – na návrh ohrožené osoby – uložit, aby dočasně opustil společné obydlí a zdržel se navazování kontaktů s ohroženou osobou. Toto předběžné opatření trvá jeden měsíc. Soud může na návrh ohrožené osoby předběžné opatření prodloužit. Nejpozději však předběžné opatření zanikne jeden rok od okamžiku jeho nařízení. Také nerespektování tohoto předběžného opatření může mít za následek stíhání za trestný čin maření úředního rozhodnutí dle trestního zákona.⁵²

Na závěr je třeba dodat, že aby nám policie pomohla je zapotřebí se na ni obrátit. Stejně tak aby soud vydal předběžné opatření, je nutné soudu podat návrh.⁵³

Ze statistiky občanského sdružení ROSA za rok 2008 však vyplývá, že v téměř ve 20% případech byla policie volána, ale věc neřešila, jen domluvila násilné osobě.⁵⁴

6. Domácí násilí a přestupky

Přestupkem je zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v tomto nebo jiném zákoně, nejde-li o jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních právních předpisů anebo o trestný čin. Takto zákon č. 200/1990 Sb. o přestupcích definuje v § 2 pojem přestupku.

Přestupky jsou protiprávní skutky, které se vyznačují nižším stupněm společenské nebezpečnosti. Podkladem pro zahájení řízení o přestupku je oznámení státního orgánu, policie nebo obce, právnické osoby nebo občana. Jsou projednávány z úřední povinnosti, pokud nejde o přestupky návrhové. Požádá-li o to oznamovatel, vyrozumí jej správní orgán do 30 dnů od oznámení, jaká opatření ve věci učinil.⁵⁵

Domácí násilí je sankcionováno nejčastěji jako **přestupek proti občanskému soužití** podle § 49 odst. 1 písm. a), c), e) zákona o přestupcích.

⁵¹ Voňková, J., Přínos zákona o ochraně před domácím násilím pro českou společnost, In Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 444

⁵² Conwayová, H., Domácí násilí, Příručka pro současné a potenciální oběti, Albatros, Praha 2007, s. 80

⁵³ Conwayová, H., Domácí násilí, Příručka pro současné a potenciální oběti, Albatros, Praha 2007, s. 82

⁵⁴ podrobněji srovnej viz. příloha č. 1

⁵⁵ Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. profem o.p.s., 2008, s. 88

Přestupku proti občanskému soužití se dopustí ten, kdo

- a) jinému ublíží na cti tím, že ho urazí nebo vydá v posměch,
- b) jinému z nedbalosti ublíží na zdraví,
- c) úmyslně naruší občanské soužití vyhrožováním újmou na zdraví, drobným ublížením na zdraví, nepravdivým obviněním z přestupku, schválnostmi nebo jiným hrubým jednáním,
- d) omezuje nebo znemožňuje příslušníku národnostní menšiny výkon práv,
- e) působí jinému újmu pro jeho příslušnost k národnostní menšině nebo pro jeho etnický původ, pro jeho rasu, barvu pleti, pohlaví, sexuální orientaci, jazyk, víru nebo náboženství, pro jeho politické nebo jiné smýšlení, členství nebo činnost v politických stranách nebo hnutích, odborových organizacích nebo jiných sdruženích, pro jeho sociální původ, majetek, rod, zdravotní stav anebo pro jeho stav manželský nebo rodinný.

Za přestupek podle odst. 1 písm. a) lze uložit pokutu do 1000 Kč, podle písm. b) a c) pokutu do 3000 Kč a za přestupek podle písm. d) a e) pokutu do 5000 Kč.⁵⁶

Přestupky podle písm. a) a c) patří mezi **tzv. přestupky návrhové**. Řízení o nich lze zahájit pouze na návrh postižené osoby blízké. Trestní odpovědnost pachatele nezakládá ani jeho opakované protiprávní jednání. Navíc přestupek nelze projednat uplynul-li od jeho spáchání jeden rok. V řízení o návrhovém přestupku vystupuje návrhovatel/ka jako účastník řízení, může se tedy odvolat do výroku o vině, o povinnosti nahradit náklady přestupkového řízení a o zastavení přestupkového řízení. Obecně však panuje mezi oběťmi domácího násilí nedůvěra v přestupkové řízení, ať již pro důkazní nouzi, finanční spoluúčast na uložené pokutě atd.⁵⁷

Neefektivnost přestupkového řízení jak pro ochranu oběti, tak pro odstrašení násilníka by se mohla **zlepšit přijetím následujících opatření**:

- zakotvit povinnost stíhat přestupky, nyní označované jako „návrhové“, z úřední povinnosti i v případech, jsou-li spáchány mezi osobami blízkými;
- zapracovat do zákona **tzv. přestupkovou recidivu** pro případy opakovaných, méně závažných ublížení na zdraví a dalších protiprávních jednání. Jednalo by se o tzv. speciální recidivu, ke které došlo v určitém časovém úseku, kdy pachatel byl

⁵⁶ § 49 zákona č. 200/1990 Sb. o přestupcích

⁵⁷ Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. proFem o.p.s., 2008, s. 89

sankcionován za jeden a tentýž přestupek. Přestupková recidiva by pak mohla vést k překvalifikování přestupku na trestný čin.⁵⁸

7. Domácí násilí a trestní právo

O tom, zda domácí násilí postihovat jako trestný čin se vedly a vedou různé odborné polemiky. Za zásadní argumenty pro kriminalizaci domácího násilí je nutno považovat fakt, že proces zahájení trestního stíhání, vznesení obvinění, žaloby a nakonec usvědčení a potrestání pachatele prokazuje, že společnost:

- jednání pachatele odsuzuje,
- považuje trestný čin odehrávající se mezi osobami blízkými za stejně trestný jako ten, ke kterému došlo mezi osobami cizími,
- že oběť má nárok na ochranu garantovanou státem,
- že trestní řízení může zabránit recidivě násilného jednání.⁵⁹

Nový trestní zákoník, představuje v oblasti ochrany před různými projevy domácího násilí výrazný posun, a to nejen zavedením nového trestného činu nebezpečného pronásledování, ale i v jiných směrech. Na úvod lze říci, že se do trestněprávní úpravy ochrany před tímto nebezpečným společenským jevem důsledně promítají **obecné cíle nové kodifikace**. K nim patří především:

- zajištění ochrany občanských práv a svobod a dalších hodnot garantovaných Ústavou a Listinou základních práv a svobod, jakož i vynutitelnosti důležitých příkazů a zákazů prostředky trestního práva, za současného respektování zásady, že prostředky trestního práva představují nejzazší řešení („ultima ratio“), nicméně však řešení v některých směrech nepominutelné,
- prohloubení diferenciací a individualizace jak trestní odpovědnosti samotné, tak právních následků této odpovědnosti,
- dosažení srovnatelné úrovně s trestním právem moderního evropského standardu.⁶⁰

⁵⁸ Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. proFem o.p.s., 2008, s. 92

⁵⁹ Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. proFem o.p.s., 2008, s. 97

⁶⁰ Vanduchová, M., K ochraně před domácím násilím v novém trestním zákoně, In Pocta Sentē Radvanové k 80. narozeninám. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 575

7.1 Trestní právo hmotné

7.1.1 Trestný čin „týrání osoby žijící ve společném obydlí“

Mezeru v možnosti trestněprávního postihu domácího násilí se podařilo zaplnit koncipováním nové skutkové podstaty trestného činu týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě, která byla do trestního zákona zařazena novelou č. 91/2004 Sb. Spolu s touto skutkovou podstatou byla v trestním zákoně rovněž formulována nová obecná přitěžující okolnost spočívající ve spáchání trestného činu ke škodě osoby mladší patnácti let, těhotné, vážně nemocné, vysokého věku nebo nemohoucí, tedy ve vztahu k osobám domácím násilím zvláště ohroženým.⁶¹

Nový trestní zákoník obsahuje výše zmíněnou skutkovou podstatu také, jen s drobnou terminologickou odchylkou. Jedná se o trestný čin „**Týrání osoby žijící ve společném obydlí**“ v § 199 TrZ.

Znění skutkové podstaty:

(1) Kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvláště surovým nebo trýznivým způsobem,
- b) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví,
- c) spáchá-li takový čin nejméně na dvou osobách, nebo
- d) páchá-li takový čin po delší dobu.

Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1

- a) těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob, nebo
- b) smrt.⁶²

Týrání je zlé nakládání s osobou blízkou⁶³ nebo jinou osobou žijící s pachatelem ve společném obydlí, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které tato osoba pociťuje jako těžké příkoří. K tomu je třeba uvést, že trvalost pachatelova jednání je nutno posuzovat v závislosti na intenzitě zlého nakládání.

⁶¹ Vanduchová, M., K ochraně před domácím násilím v novém trestním zákoně, In Pocta Sentē Radvanové k 80. narozeninám. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 576

⁶² zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

⁶³ k pojmu osoba blízká srov. § 125 zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákon

Nevyžaduje se, aby šlo o jednání soustavné nebo delší dobu trvající. Může jít o zlé nakládání působením fyzických útrap, ale i o zlé nakládání v oblasti psychické. Jako příklady týrání lze uvést bití otevřenou rukou i pěstí nebo za pomoci různých předmětů, kopání, pálení cigaretou nebo jinými žhavými předměty, působení elektrickým proudem, bolestivé tahání za vlasy, po dlouhou dobu přivazování k pevným předmětům, ponechání týrané osoby v chladném prostředí bez nutného oblečení, déletrvající odírání dostatečné potravy, odírání spánku apod. Zároveň se nevyžaduje, aby u týrané osoby vznikly následky na zdraví, ale musí jít o jednání, které týraná osoba pro jeho krutost, bezohlednost nebo bolestivost považuje jako těžké příkoří.⁶⁴

Kvalifikačním znakem tohoto trestného činu je **místo**, kde předmět útoku žije. Musí se jednat o osobu žijící s pachatelem ve společném obydlí, tedy společně obývaném bytě nebo domě. Jestliže týraná osoba ukončila společné soužití s pachatelem tak, že se odstěhovala ze společného obydlí, nemůže jít o trestný čin podle § 199 TrZ. Případné zlé nakládání vůči osobám žijícím jinde a s jinými osobami než s pachatelem se posoudí podle obecných ustanovení trestního zákona.⁶⁵

Na druhé straně se někteří odborníci kloní k názoru, že pro vymezení okruhu osob, tvořících předmět útoku tohoto trestného činu, je tedy určujícím znakem prostředí specifické pro domácí násilí, resp. podmínky, za nichž k domácímu násilí dochází. Zákonný znak „ve společně obývaném bytě nebo domě“ tedy není vyjádřením místa spáchání trestného činu, k týrání může docházet i jinde.⁶⁶

Pojem „**společné obydlí**“ navazuje na pojem „obydlí“, který je vymezen v § 133 TrZ, jako „dům, byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející“. Toto vymezení pokrývá tedy mimo obytných domů a bytů i obytné chaty, hotelové domy, ubytovny, vysokoškolské koleje apod., tedy veškeré prostory sloužící k bydlení lidí. Tento pojem neklade důraz na vedené společné domácnosti, ale jen na faktický stav společného bydlení, ať už jeho důvodem je jakýkoli titul, např. vlastnictví nemovitosti, nájemní či podnájemní vztah i faktické společné bydlení na základě rodinných i jiných vztahů.⁶⁷

⁶⁴ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 1274

⁶⁵ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vyd. Praha: Leges, 2009, s. 252

⁶⁶ Vanduchová, M., K ochraně před domácím násilím v novém trestním zákoně, In Pocta Sentē Radvanové k 80. narozeninám. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 578

⁶⁷ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vyd. Praha: Leges, 2009, s. 252

Předmětem útoku je tedy nejen osoba blízká, ale i jiná osoba (např. nájemník nebo podnájemník), za podmínky, že žije s pachatelem ve společném obydlí. Na důvodu spolužití tedy nezáleží, neboť jím může být spoluvlastnictví podílové, společné jmění manželů, nájem bytu aj. Nemusí jít jen o soby, které pečují o společnou domácnost nájemce nebo jsou na něho odkázány svou výživou, ale může jít např. o ženaté nebo vdané děti nájemce a příslušníky jejich rodin. Na věku této osoby blízké nebo jiné nezáleží. Nesmí se však jednat o týrání osoby svěřené pachateli, tedy takovou, kterou má pachatel ve své péči nebo výchově, neboť v takovém případě by pachatel naplnil znaky speciálního trestného činu týrání svěřené osoby dle § 198 TrZ.⁶⁸

7.1.2 Další trestné činy páchané v rámci domácího násilí

Domácí násilí lze kromě výše uvedené skutkové podstaty týrání osoby žijící ve společné domácnosti postihovat také na základě dalších skutkových podstat trestního zákona. Na prvním místě by jistě mělo být **týrání svěřené osoby** dle § 198 TrZ.

Znění skutkové podstaty:

- (1) Kdo týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.
- (2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,
 - a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem,
 - b) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví,
 - c) spáchá-li takový čin nejméně na dvou osobách, nebo
 - d) páchá-li takový čin po delší dobu.
- (3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1
 - a) těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob, nebo
 - b) smrt.⁶⁹

Odlišnost mezi týráním svěřené osoby, kterou může být zásadně dítě nebo osoba určitým způsobem handicapovaná, a týráním osoby žijící ve společném obydlí, u níž se tyto zvláštní vlastnosti nevyžadují, zákon vyjadřuje rozdílnou základní trestní sazbou

⁶⁸ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 1273

⁶⁹ zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

odnětí svobody. Použití vyšších trestních sazeb, shodně odstupňovaných u obou trestných činů zákon spojuje i se stejným okruhem zvláště přitěžujících okolností.⁷⁰

Dalším ustanovením, které může významně ovlivnit posuzování některých závažných jednání souvisejících s domácím násilím je zcela nové ustanovení, které upravuje trestný čin **zabití** v § 141 TrZ.

Znění skutkové podstaty:

(1) Kdo jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí myslí anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, bude potrestán trestem odnětí svobody na tři léta až deset let.

(2) Odnětím svobody na pět až patnáct let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odst. 1

a) na dvou nebo více osobách,

b) na těhotné ženě, nebo

c) na dítěti mladším patnácti let.⁷¹

Tento čin je koncipován jako úmyslné usmrcení jiného v silném rozrušení, strachu, úleku nebo zmatku anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání pachatele. Ve vztahu k vraždě jde o **privilegovanou skutkovou podstatu** spojenou s podstatně mírnější trestní sazbou. Zatímco za spáchání prosté vraždy podle § 140 odst. 1 TrZ pachateli hrozí trest odnětí svobody na 10 až 18 let, pachateli zabití podle § 141 odst. 1 TrZ je možno uložit trest odnětí svobody na 3 léta až 8 let. Dosavadní právní úprava podobnou privilegovanou skutkovou podstatu neznala a neumožňovala tak dostatečně diferencovat mezi jednotlivými případy úmyslného usmrcení a vyjádřit tak jejich rozdílnou závažnost.⁷²

Je nutné zdůraznit, že pochopitelnost či ospravedlnitelnost se nevztahuje na čin pachatele (ten zůstává zavrženíhodným a trestuhodným), ale pouze na jeho afektivní reakci, tzn. na silné rozrušení, v němž se pachatel trestného činu dopustil. Je přitom

⁷⁰ Vanduchová, M., K ochraně před domácím násilím v novém trestním zákoně, In Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 579

⁷¹ zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

⁷² Vanduchová, M., K ochraně před domácím násilím v novém trestním zákoně, In Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 582

třeba vycházet z předpokladu, že civilizovaná lidská společnost od svých příslušníků v zásadě vyžaduje, aby své emoce drželi na uzdě.⁷³

Podle současné právní úpravy jde o **silné rozrušení pachatele** vyvolané jeho emotivními stavy určité povahy anebo o silné rozrušení pachatele, které nastalo jako důsledek jednání poškozeného, jež je možno označit za zavrženíhodné. S ohledem na výrazně nižší trestní sazbu oproti vraždě lze usuzovat, že silné rozrušení pachatele provázející úmyslné usmrcení musí být v konkrétním případě velmi výrazné a ze společenského hlediska do značné míry pochopitelné a ospravedlnitelné. Z povahy jednotlivých emotivních stavů evokujících silné rozrušení, jež jsou vyjmenovány demonstrativně v § 141, je jednoznačně zřejmé, že nemůže být, a to ani v případě reakce na zavrženíhodné jednání poškozeného, privilegováno rozrušení, které by mělo původ v hněvu, zlobném afektu, pomstě apod., tedy že by nešlo o obranou reakci, ale o reakci mající povahu útoku, byť vyprovokovaného. Nemůže ani jít o rozrušení vzniklé v reakci na vypjatou situaci, do které se pachatel dostal svým nezákonným nebo nemorálním chováním. Pokud jde o důvod silného rozrušení spočívající v reakci na zavrženíhodné jednání poškozeného, lze privilegovat jen reakce na jednání poškozeného, které je pro pachatele fyzicky i duševně trýznivé, vzbuzující ponížení apod. Rozhodně nemůže jít o reakci na činy poškozeného zaměřené jen proti majetku pachatele, které by pro pachatele neměly zcela zásadní existenční důsledky.⁷⁴

Na druhé straně však existuje v české právní teorii názor, že ke kvalifikaci zabití v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání **není třeba, aby pachatel jednal v „silném rozrušení“ nebo jiném podobném stavu**⁷⁵, neboť zákon zde vyžaduje pouze, aby jednání pachatele bylo vykonáno „v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného“, přičemž na vlastním stavu mysli pachatele, která byla ovlivněna předchozím zavrženíhodným jednáním poškozeného, z hlediska jeho rozrušení v době činu nezáleží. Dle tohoto názoru tak nové ustanovení vlastně obsahuje **dvě kategorie privilegujících okolností ve vztahu k úmyslnému usmrcení**, a to jednak jednání v silném rozrušení z omluvitelného hnutí mysli (**tzv. afektdelikt**) a jednak jednání

⁷³ Hořák, J., Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. In Jelínek, J. (ed.): O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny. Praha: Leges, 2009, s. 76

⁷⁴ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vyd. Praha: Leges, 2009, s. 478

⁷⁵ Srov. Šámal – komentář k trestnímu zákoníku, s. 1329 nebo Hořák, J., Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. In Jelínek, J. (ed.): O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny. Praha: Leges, 2009, s. 76

v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného (tzv. **provokace**), které nevyžaduje silné rozrušení.⁷⁶

Zabití je tak důsledkem předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného (tzv. provokace) v tom případě, jestliže pachatel jedná pod vlivem takového zavrženíhodného jednání poškozeného, které je obecně považováno za chování v příkrém rozporu s morálkou a svědčí o morální zvrhlosti, bezcitnosti, bezohledném sobectví a neúctě poškozeného k ostatním osobám nebo společnosti. Na druhé straně je však třeba zdůraznit, že míra závažnosti, resp. negativní charakter provokujícího chování poškozeného musí být v odpovídajícím poměru k mimořádnému významu objektu trestného činu zabití, jímž je lidský život. Z tohoto důvodu by tedy ustanovení § 141 odst. 1 ve své provokující variantě mělo být vykládáno spíše restriktivně. Zavrženíhodné jednání poškozeného nesmí být vyprovokováno ze strany pachatele, neboť je třeba trvat na tom, že při použití privilegované skutkové podstaty zabití musí jít o ospravedlňující pohnutku, a nikoli o vyprovokování jednání poškozeného, na které pak pachatel reaguje smrtícím útokem, anebo dokonce o vyprovokování takového zavrženíhodného jednání od počátku s tím, aby pak mohl pachatel poškozeného usmrtit.⁷⁷

Z okolností podmiňujících použití privilegovaného ustanovení o zabití mají zvláštní ráz **úlek** a **zmatek**. Zákonodárce zde má patrně na mysli úmyslná usmrcení spáchaná ve formě tzv. zkratkovité reakce, tedy jednání ukvapeného, zbrklého, kdy pachatel spontánně reaguje na nenadálý ohrožující podnět či se snaží uniknout z momentální nesnesitelné situace. Pachatel je v okamžitém úleku motivován toliko k odstranění či zneškodnění zdroj ohrožení, bez konkrétnější představy o ohrožení života jiného člověka. Případy zkratkovitých reakcí je nutno pečlivě odlišovat od putativní nutné obrany, kdy se pachatel nedopustil excesu, a dále od případů, kdy má zavinění pachatele formu pouhé nedbalosti. Pachatel zabití si musí být vědom, že jeho úmyslné jednání může vést ke smrti poškozeného a být s tímto následkem alespoň srozuměn.⁷⁸

Objektivní stránka zabití je stejně jako u vraždy vymezena způsobením následku – usmrcením. Není určeno, jakým způsobem a jakými prostředky toho má být dosaženo. Může jít o jeden krátkodobý akt i o postupné dlouhotrvající působení na

⁷⁶ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1326-1329

⁷⁷ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1329

⁷⁸ Hořák, J., Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. In Jelínek, J. (ed.): O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny. Praha: Leges, 2009, s. 78

tělesnou integritu. Jednání může záležet v konání i opomenutí. **Po subjektivní stránce** je třeba úmyslu.⁷⁹ Na rozdíl od vraždy ale pachatel jedná v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli (tzv. afektdelikt) anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného (tzv. provokace), což jsou souhrnně řečeno subjektivní stavy na straně pachatele, které ho z pohledu trestního postihu výrazně privilegují.⁸⁰ Důležité je, že úmysl, třeba eventuální, se musí vztahovat ke způsobení následku předpokládanému zákonem – usmrcení. Nestačí, že pachatel úmyslně útočí na tělesnou integritu jiného a v důsledku jeho jednání dojde ke smrti. Rozmysl a předchozí uvážení ve smyslu platného českého trestního práva nelze směšovat s formami zavinění. Jde o kvalifikační okolnost v případech úmyslného usmrcení charakterizující způsob rozhodování pachatele směřující k úmyslnému zavinění. Zjišťování zavinění u tohoto trestného činu je stejně jako u vraždy obtížné a často lze dovést jen z okolností činu. Při zkoumání, zda pachatel jednal v úmyslu napadeného zavraždit, resp. zabít, je zapotřebí vycházet z okolností, za nichž k útoku došlo, jakým motivem byl veden, co útoku předcházelo, jak byl útok proveden, jakého nástroje bylo použito, apod.⁸¹

Podle mého názoru je kvalifikace trestného činu **zabití dle výkladu Šámala** nebo **Hořáka pro oběti domácího násilí příznivější**. Pokud oběť domácího násilí s ohledem na předchozí zavrženíhodné jednání usmrtí násilnou osobu, nemusí být v tom okamžiku v silném rozrušení. V tomto případě by se jednalo například o situaci, kdy násilná osoba oběť právě týrá a ona ho při své obraně usmrtí. Pro oběti domácího násilí je typické, že žijí prakticky neustále ve strachu, kdy dojde k novému násilí a nemusí se přitom jednat o momentální vyhocenou situaci. Na druhé straně je však diskutabilní jak privilegovat oběť domácího násilí, která si usmrcení pachatele předem připraví a například usmrtí svého nic netušícího násilného manžela ihned po příchodu domů bez jakéhokoli podnětu. V takovém případě by mohlo být předchozí zavrženíhodné jednání pro pachatele polehčující okolností, ale nikoli dostatečné pro privilegovanou skutkovou podstatu.

⁷⁹ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vyd. Praha: Leges, 2009, s. 480

⁸⁰ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1328

⁸¹ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vyd. Praha: Leges, 2009, s. 480

K dalším, kromě výše uvedených, trestným činům ke kterým dochází mezi osobami blízkými resp. v souvislosti s domácím násilím patří:

- Trestné činy proti životu a zdraví

§ 140 TrZ Vražda

§ 144 TrZ Účast na sebevraždě

§ 145 TrZ Těžké ublížení na zdraví

§ 146 TrZ Ublížení na zdraví

- Trestné činy proti svobodě

§ 171 TrZ Omezování osobní svobody

§ 175 TrZ Vydírání

§ 177 TrZ Útisk

§ 178 TrZ Porušování domovní svobody

- Trestné činy proti lidské důstojnosti

§ 185 TrZ Znásilnění

- Trestné činy proti majetku

§ 228 TrZ Poškození cizí věci

- Trestné činy narušující soužití lidí

§ 353 TrZ Nebezpečné vyhrožování

§ 358 TrZ Výtržnictví

Mohla bych na tomto místě jmenovat i další trestné činy týkající se zejména problematiky domácího násilí ve vztahu k dětem. Mezi tyto trestné činy by, kromě výše uvedeného týrání svěřené osoby, patřilo např. zanedbání povinné výživy, únos, apod. Jak jsem ale již v úvodu nastínila, problematiku domácího násilí a dětí záměrně ve své práci pomíjím.

7.1.3 Sankce v případech domácího násilí

Kapitolu o trestním právu hmotném nelze uzavřít bez zmínky o sankcionování pachatelů domácího násilí. Vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody určeného jako krajní prostředek pro trestání nejtěžších trestných činů, nabízí nový trestní zákon poměrně širokou škálu alternativních trestů, které mají být ukládány jako náhrada kratších nepodmíněných trestů. Pro pachatele deliktů spočívajících v domácím násilí je

však řada těchto trestů nevhodná a jejich aplikace neefektivní (např. peněžitý trest svým obsahem postihu i další osoby na pachateli závislé, domácí vězení je vyloučeno pro způsob jeho výkonu).⁸²

Ve stadiu řízení před soudem přicházejí v úvahu alternativy k potrestání, a to:

a) Rozhodnutí soudu o upuštění od potrestání (§ 46 a § 47 TrZ)

Upustit od potrestání je možné v případech spáchání přečinu (§ 14 TrZ), kdy pachatel jeho spáchání lituje a projevuje účinnou snahu po nápravě a lze vzhledem k povaze a závažnosti činu a k dosavadnímu životu pachatele důvodně očekávat, že již samotné projednání věci postačí k jeho nápravě. Upustit od potrestání lze také za současného uložení ochranného léčení nebo zabezpečovací detence pokud má soud za to, že tím bude náprava pachatele a ochrana společnosti zajištěna lépe než uložním trestu.

b) Podmíněné upuštění od potrestání s dohledem (§ 48 TrZ)

Za podmínek stanovených v § 46 lze uložit podmíněné upuštění od potrestání za současného uložení dohledu. Dohledem se rozumí (§ 49 TrZ) pravidelný osobní kontakt pachatele s úředníkem Probační a mediační služby, spolupráce při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona. Při podmíněném upuštění od potrestání je soudem stanovena zkušební doba a zároveň dohled. Pachateli, od jehož potrestání bylo podmíněně upuštěno, může soud také uložit přiměřená omezení a povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život. Zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil.

c) Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem (§ 81 a násl. TrZ a § 84 a násl. TrZ)

Soud může podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšujícího tři léta, jestliže vzhledem k osobě a poměrům pachatele a k okolnostem případu má za to, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, není třeba jeho výkonu. Soud stanoví zkušební dobu na jeden rok až pět let. Zároveň může soud pachateli uložit přiměřená omezení a povinnosti a aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil. Je-li třeba zvýšeně sledovat a kontrolovat chování pachatele ve zkušební době, může soud podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody za současného uložení dohledu (§ 49 TrZ).

⁸² Vanduchová, M., K ochraně před domácím násilím v novém trestním zákoně, In Pocta Sentē Radvanové k 80. narozeninám. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 582

Využití těchto druhů odklonů od klasického trestního řízení je ovšem problematické, zejména pokud by měla být trestní věc řešena za pomoci **mediace**. Přestože je mediace účinným nástrojem řešení řady konfliktních situací, v oblasti domácího násilí je doporučována jen s opatrností a pouze pro řešení jeho mírnějších forem. Odborníky je poukazováno na to, že domácí násilí nepředstavuje běžný konflikt, ale opakované a stupňující se násilí, kde si pachatel chce zachovat kontrolu a moc nad obětí. Nerovnovážený vztah mezi pachatelem a obětí je v důsledku toho považován za závažnou překážku pro využití mediace.⁸³

Větší účinky by bylo možno očekávat od speciálních **tréninkových programů** zaměřených na eliminaci násilí, které by mohly být ukládány na zkušební dobu podmíněného odsouzení, podmíněného odsouzení s dohledem, příp. podmíněného upuštění od potrestání nebo podmíněného zastavení trestního stíhání, a to jako přiměřená povinnost podle § 48 TrZ. Právní rámec pro uplatnění těchto programů poskytuje i zákon o výkonu trestu odnětí svobody (§ 41 zák. č. 169/1999 Sb.), který počítá s tréninkem zvládnání agresivity jako se součástí speciálních výchovných aktivit programu zacházení. Zahraniční zkušenosti svědčí o tom, že lepších výsledků se daří dosáhnout nikoli při dobrovolné účasti na programu, ale právě v těch případech, kdy účast ne něm byla nařízena soudem.⁸⁴

7.2 Trestní právo procesní

Trestní právo procesní je upraveno zákonem č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Pokud je v případech domácího násilí spáchán trestný čin nachází se oběť tohoto trestného činu vzhledem k trestnímu řádu zejména v postavení poškozeného, ale také v postavení svědka. Vzhledem ke specifickému znaku domácího násilí, kdy k němu dochází zpravidla v soukromí, je oběť často svědkem jediným.

Účelem trestního řízení není jen to, aby bylo řádně zjištěno, zda se určitá osoba dopustila určitého trestného činu a aby za tento trestný čin byla spravedlivě potrestána, ale v širším slova smyslu sem náleží i určité zadostiučinění poškozeného, kterému byla trestným činem způsobena škoda nebo ublíženo na zdraví. Taková osoba má právo

⁸³ Vanduchová, M., K ochraně před domácím násilím v novém trestním zákoně, In Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 583

⁸⁴ Vanduchová, M., K ochraně před domácím násilím v novém trestním zákoně, In Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 583

vyjádřit svůj soukromý zájem na výsledku trestního řízení. Trestní řízení má tak jednak význam pro otázku jejího nároku na náhradu škody trestným činem způsobené, a jednak vyjadřuje určitou psychickou satisfakci.⁸⁵

7.2.1 Oběť domácího násilí jako poškozený v trestním řízení

Trestní řád věnuje poškozenému oddíl sedmý hlavy druhé resp. § 43 a násl. kde specifikuje oprávnění poškozeného a uplatnění nároku na náhradu škody.

Poškozeným se tedy dle § 43 odst. 1 rozumí „**ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda.**“ Za poškozeného se naopak **nepovažuje** „ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem.“ (§ 43 odst. 2).⁸⁶

Z hlediska svého postavení má poškozený v trestním řízení podle zákona stejně jako státní zástupce postavení strany (§ 12 odst. 6 TrŘ).⁸⁷

Trestní řád rozlišuje mezi dvěma skupinami poškozených:

- a) poškozený, který může žádat náhradu škody, jež mu byla způsobena trestným činem a navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku obžalovanému povinnost nahradit škodu uložil (§ 43 odst. 3). Tento poškozený má kromě všeobecně stanovených práv také právo být subjektem adhezního řízení. Bude se jednat zejména o poškozeného, jemuž trestným činem vznikla újma na zdraví nebo majetková škoda;
- b) poškozený, jenž není subjektem adhezního řízení. Tomuto poškozenému v podstatě náleží jen procesní oprávnění podle § 43 odst. 1. Půjde zejména o poškozeného, jemuž byla trestným činem způsobena morální nebo jiná škoda.⁸⁸ Nutno podotknout, že oběti domácího násilí nejčastěji patří právě do této skupiny poškozených.

Pojem poškozeného je třeba **odlišovat od pojmu oběti** trestné činnosti, kterou se podle § 2 odst. 1 zák. č. 209/1997 Sb. o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti rozumí fyzická osoba, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví. Za oběť se považuje i osoba pozůstalá po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela,

⁸⁵ Císařová, D. a kol., Trestní právo procesní, 4. vydání. Linde Praha, a.s. 2006, s. 191

⁸⁶ zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

⁸⁷ Císařová, D. a kol., Trestní právo procesní, 4. vydání. Linde Praha, a.s. 2006, s. 194

⁸⁸ Císařová, D. a kol., Trestní právo procesní, 4. vydání. Linde Praha, a.s. 2006, s. 195

byla-li rodičem, manželem nebo dítětem zemřelého a současně v době jeho smrti s ním žila v domácnosti, nebo osoba, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu.⁸⁹

Mezinárodní dokumenty definují pojem oběti zpravidla ještě širěji, např. Deklarace základních principů spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci, kterou přijalo Valné shromáždění OSN dne 29. listopadu 1985, uvádí, že oběťmi trestné činnosti se rozumí osoby, kterým byla individuálně nebo kolektivně způsobena škoda, včetně fyzické nebo psychické újmy, emocionálního strádání, majetkové škody nebo značné škody na jejich základních právech konáním nebo opomenutím, které je v rozporu s vnitrostátními zákony členských států, včetně těch, které zakazují zneužití moci. Taková osoba může být pokládána za oběť bez ohledu na to, zda byl pachatel odhalen, zadržen, stíhán nebo odsouzen, a také bez ohledu na příbuzenský vztah mezi obětí a pachatelem. Pojem oběti se za určitých okolností vztahuje rovněž na nejbližší členy rodiny nebo na osoby, které jsou v bezprostřední péči oběti, a to včetně pozůstalých osob po oběti, a na osoby, které utrpěly škodu tím, že se pokoušely pomoci oběti anebo které se ocitly v obtížném postavení při zabraňování viktimizace.⁹⁰

Ublížením na zdraví se rozumí takový stav (onemocnění, poranění), který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje výkon obvyklé činnosti nebo má jiný vliv na obvyklý způsob života poškozeného a který zpravidla vyžaduje lékařského ošetření, i když nezanechá trvalé následky.

Majetkovou škodou se rozumí jen skutečně vzniklá škoda, kterou lze vyjádřit v penězích.

Morální škoda je způsobena např. některými trestnými činy proti lidské důstojnosti.

Jinou škodou se rozumí zejména škoda způsobená na právech, popř. porucha zdraví menší intenzity, než která je naznačena výše jako ublížení na zdraví. Jiná škoda vzniká také např. jednáním pachatele proti životu nebo zdraví, event. proti majetku, které je z hlediska vývoje trestného činu toliko přípravou nebo pokusem.⁹¹

⁸⁹ zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti

⁹⁰ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F. Trestní řád. Komentář, I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2005, s. 321

⁹¹ k pojmům srov. Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2005, s. 312

Škoda musí být způsobena trestným činem tj. musí být v příčinné souvislosti se skutkem, který je uveden v žalobním návrhu, pro který je obviněný, resp. obžalovaný stíhán. Na právním posouzení skutku, pro nějž je obviněný stíhán, nezáleží.⁹²

Poškozený neztrácí své postavení v trestním řízení ve smyslu § 43 odst. 1 tím, že mu byla již škoda plně nahrazena, třeba ještě před zahájením trestního stíhání, popř. v jeho průběhu. Pojem poškozeného je tedy širší, než pojem subjektu adhezního řízení, když zahrnuje i toho poškozeného, který není dle § 43 odst. 3 oprávněn uplatnit nárok na náhradu škody v trestním řízení.⁹³

7.2.2 Práva poškozeného v trestním řízení

V návaznosti na to, co bylo uvedeno výše rozlišujeme poškozeného, který má právo žádat náhradu škody, a poškozeného bez tohoto oprávnění, jemuž však náleží všechna ostatní práva. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny poškozeného o jeho právech poučít a poskytnout mu plnou možnost k jejich uplatnění (§ 46 TrŘ).⁹⁴

Každý poškozený (bez ohledu na možnost žádat náhradu škody) má právo:

- činit návrhy na doplnění dokazování, a to již v průběhu přípravného řízení i později v hlavním líčení nebo ve veřejném zasedání o odvolání (§ 43 odst. 1);
- nahlížet do spisů s výjimkou protokolu o hlasování a činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat na své náklady kopie spisů (§ 65);
- zúčastnit se hlavního líčení, a proto musí být vyrozuměn (popř. jeho zmocněnec) o hlavním líčení (§ 43 odst. 1);
- zúčastnit se veřejného zasedání o odvolání, i v tomto případě musí být vyrozuměn o jeho nařízení (§ 43 odst. 1);
- před skončením řízení se k věci vyjádřit, v hlavním líčení má právo na závěrečnou řeč (§ 216 odst. 2), ve veřejném zasedání o odvolání má právo před skončením se k věci vyjádřit;
- nechat se zastupovat zmocněncem (§ 50 odst. 1);

⁹² Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F. Trestní řád. Komentář, I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2005, s. 312

⁹³ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F. Trestní řád. Komentář, I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2005, s. 312

⁹⁴ Císařová, D. a kol., Trestní právo procesní, 4. vydání. Linde Praha, a.s. 2006, s. 197

- podat stížnost proti usnesení o odložení věci, které mu proto musí být i doručeno;
- podat stížnost proti usnesení státního zástupce o postoupení věci jinému orgánu podle § 171 odst. 1 a proti usnesení státního zástupce o zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 1, 2 učiněným v přípravném řízení, a dále proti usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání (§ 307 odst. 5), o tom, že se obviněný ve zkušební době podmíněného zastavení trestního stíhání osvědčil (§ 308 odst. 4), proti usnesení o schválení narovnání (§ 309 odst. 2);
- žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu;⁹⁵
- poškozený má také právo žádat informace o nebezpečném obviněném podle § 44a TrŘ, pokud byl obviněný propuštěn z vazby nebo z ní uprchl anebo byl odsouzený propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody.

Poškozený, který má podle zákona proti obviněnému nárok na náhradu škody způsobené trestným činem, má vedle výše uvedených práv, ještě tato práva:

- může proti obviněnému uplatnit nárok na náhradu škody, tento nárok může uplatnit kdykoli v průběhu trestního řízení, nejpozději však do zahájení dokazování v hlavním líčení;
- s tím souvisí právo dokonce ještě před zahájením trestního stíhání učinit návrh na zajištění nároku na náhradu škody na majetku obviněného (§ 47), včetně práva stížnosti proti rozhodnutí o zajištění nároku na náhradu škody (§ 49);
- ve vyznění o hlavním líčení musí být upozorněn, že nedostaví-li se k hlavnímu líčení, bude se o jeho nároku rozhodovat na podkladě jeho vlastních návrhů, jsou-li už obsaženy ve spise nebo dojdou-li soudu dříve, než se přikročí k dokazování (§ 198 odst. 2);
- může odvoláním napadnout rozsudek pro nesprávnost výroku o náhradě škody, nebo proto, že takový výrok učiněn nebyl, jakož i pro porušení ustanovení o řízení předcházejícím rozsudku, jestliže toto porušení mohlo způsobit, že výrok o náhradě škody je nesprávný nebo že chybí [§ 246 odst. 1 písm. d), odst. 2];
- byl-li mu alespoň zčásti pravomocně přiznán nárok na náhradu škody, má právo na náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatnění jako nároku na náhradu škody

⁹⁵ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F. Trestní řád. Komentář, I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2005, s. 314

- v trestním řízení včetně nákladů vzniklých přibráním zmocněnce od odsouzeného, jemuž byla povinnost k náhradě škody uložena (§ 154 odst. 1);
- může napadnout stížností usnesení soudu, jímž byla povolena obnova řízení ve výroku o přiznaném nároku na náhradu škody (§ 141 odst. 2, § 142 odst. 1 a § 286 odst. 3).⁹⁶

Poškozený se může podle § 43 odst. 4 svých procesních práv poškozeného výslovným prohlášením také **vzdát**. Smyslem tohoto úkonu je umožnit poškozenému pro kterého je trestní řízení příliš traumatizující, aby se mu co nejvíce vyhnul. Toto prohlášení může vzít také zpět a opětovně začít procesní práva uplatňovat. Ale i pokud se poškozený procesních práv nevzdá, nemusí je fakticky vykonávat. Jelínek uvádí, že se poškozený může vzdát buď všech procesních práv, nebo jen některých. Naproti tomu autoři Šámal a kolektiv se domnívají, že vzdát se jen některých procesních práv možné není, jelikož spolu úzce souvisejí a některá z nich se navzájem podmiňují.⁹⁷

Poškozený **není oprávněn** podat žalobu, tu podává před soudem a zastupuje státní zástupce. Poškozený nemůže vzít ani obžalobu zpět, nemůže se k podané obžalobě připojit, nemá právo podanou obžalobu ani rozšířit o nový skutek.⁹⁸ Nutno podotknout, že v případech domácího násilí by ale možnost podat žalobu nebyla nejvhodnějším řešením. Oběti domácího násilí potřebují především pomoc z vnějšku. Přesvědčit se, že dělají správnou věc, když konečně zveřejní čeho se na nich pachatel dopustil. Najít dost odvahy a iniciativy a sám nebo sama podat žalobu není pro oběti domácího násilí typické.

Jak vyplývá z platné právní úpravy, je **postavení poškozeného a obviněného nevyvážené**:

1. Obviněný má právo žádat, aby byl vyslýchán jen v přítomnosti svého obhájce a aby se obhájce účastnil i jiných úkonů v přípravném řízení. Poškozený nemá právo být vyslýchán jen v přítomnosti svého právního zástupce.
2. Obviněný má právo kdykoli odmítnout výpověď. Poškozený je povinen vypovídat, pokud je současně svědkem, kromě případů uvedených v § 100 TrŘ.

⁹⁶ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F. Trestní řád. Komentář, I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2005, s. 314

⁹⁷ Srov. Jelínek, J., Sovák, Z. a kol. Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související. Linde 2008, s. 435; Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. C. H. Beck 2005, s. 320

⁹⁸ Skoblová, J., Postavení poškozeného v českém trestním právu, dostupné na www.trestni.juristick.cz/50620/clanek

3. Uzná-li vyšetřovatel vyšetřování za skončené a jeho výsledky za postačující k podání obžaloby, umožní obviněnému a obhájci v přiměřené lhůtě prostudovat spisy a učinit návrhy na doplnění vyšetřování. Na tuto možnost upozorní vyšetřovatel obviněného a jeho obhájce nejméně tři dny předem (§ 166 TrŘ). Poškozený ani jeho zmocněnec taková oprávnění nemají.

4. Rozdílnost postavení poškozeného a obviněného lze najít také v ustanoveních upravujících jejich účast v hlavním líčení a s tím souvisejícího práva činit návrhy na doplnění dokazování. Podle § 215 odst. 1 TrŘ může poškozený a jeho zmocněnec se souhlasem předsedy senátu klást vyslychaným osobám otázky, a to zpravidla tehdy, když předseda senátu své dotazy skončil a když už nemají otázek členové senátu. Státní zástupce, obžalovaný a obhájce navíc mohou žádat aby jim bylo umožněno provést výslech svědka. Poškozený ani jeho zmocněnec toto právo nemají.

5. Procesní práva poškozeného a obviněného jsou nevyvážená i v případě možnosti podat opravný prostředek proti usnesení o postoupení věci podle § 171 TrŘ, usnesení o zastavení trestního stíhání podle § 172 TrŘ a usnesení o přerušení trestního stíhání podle § 173 TrŘ.

6. Obžalovaný může podat odvolání pro nesprávnost výroku, který se ho přímo dotýká, tj. může podat odvolání proti výroku o vině, o trestu, o náhradě škody atd. Poškozený, který uplatnil nárok na náhradu škody, může odvoláním napadnout rozsudek pro nesprávnost výroku o náhradě škody (§ 246 odst. 1 písm. d) TrŘ). Může napadnout také vady řízení předcházející rozsudku, stejně jako výrok, že se poškozený odkazuje na jiné řízení. Poškozený ale může odvolání podat jen tehdy, když uplatnil v trestním řízení včas a řádně nárok na náhradu škody. Poškozený může také svým odvoláním napadat jen výroky o náhradě škody.⁹⁹

Na druhé straně **návrh věcného záměru nového trestního řádu počítá s posílením práv poškozeného**. Poškozený bude mít například **právo** obdržet při prvním kontaktu s orgánem činným v trestním řízení v písemné formě informace o jeho právech v trestním řízení a organizacích na pomoc obětem trestné činnosti a službách v nich poskytovaných. Dále bude moci podat návrh na vydání **předběžného opatření** v řízení před soudem a dát podnět k jeho vydání v přípravném řízení, podat stížnost proti usnesení o postoupení věci a o zastavení trestního stíhání v rámci předběžného

⁹⁹ Skoblová, J., Postavení poškozeného v českém trestním právu, dostupné na www.trestni.juristic.cz/50620/clanek

projednání obžaloby. Také bude moci požadovat nejen náhradu škody, ale nově i vydání bezdůvodného obohacení či **náhradu morálního zadostiučinění v adhezním řízení**.¹⁰⁰

Podle mého názoru, je pro oběti domácího násilí klíčová zejména otázka možnosti domoci se přiměřeného morálního zadostiučinění přímo v adhezním řízení a odpadá tak pro oběť zdoluhavý proces domáhání se zadostiučinění v řízení před civilním soudem.

Velmi přínosné pro oběti domácího násilí by byla také možnost podat již v průběhu trestního řízení **předběžné opatření**, je-li naléhavá potřeba ochránit zejména poškozeného a jemu blízké osoby. Přímý věcný záměr nového trestního řádu zmiňuje, že tato potřeba se objevuje právě v souvislosti s domácím násilím a pronásledováním (stalkingem).

Jako předběžné opatření bude možné, s přihlédnutím k povaze a závažnosti trestné činnosti, osobě obviněného a zejména poškozeného, uložit zejména:

- zákaz styku s poškozeným nebo jeho vyhledávání (z důležitých důvodů bude možné takové setkání povolit za dohledu příslušného orgánu činného v trestním řízení nebo úředníka Probační a mediační služby),
- zákaz styku s konkrétně vymezenými osobami a jejich vyhledávání,
- příkaz zdržovat se na místě svého pobytu,
- příkaz nezdržovat se na určitém místě.

Současná právní úprava předpokládá pouze možnost ukládat obviněnému v souvislosti s náhradou vazby písemným slibem nebo dohledem probačního úředníka omezení stanovená ve výroku rozhodnutí o náhradě vazby. Tyto formy se však právě u domácího násilí nebo pronásledování ukazují jako nedostatečně účinné. Používání předběžných opatření se v zahraničí osvědčuje zejména u domácího násilí nebo pronásledování a efektivně brání v pokračování nebo opakování trestné činnosti.¹⁰¹

Jak jsem již uvedla ve výčtu práv poškozeného je jedním z důležitých procesních práv z pohledu oběti domácího násilí právo žádat informace o nebezpečném obviněném podle § 44a TrŘ. Tato možnost byla do trestního řádu vložena novelou v roce 2004.

¹⁰⁰ Srov. Věcný záměr trestního řádu dostupný na www.portal.justice.cz/justice2/soubor.aspx?id=74066

¹⁰¹ Srov. Věcný záměr trestního řádu dostupný na www.portal.justice.cz/justice2/soubor.aspx?id=74066

Znění § 44a:

(1) Shledá-li orgán činný v trestním řízení, že poškozenému nebo svědkovi hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě, poučí poškozeného nebo svědka o možnosti žádat informace o tom, že

- a) obviněný byl propuštěn z vazby nebo z ní uprchl,
- b) odsouzený byl propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody nebo z něj uprchl,...

Důvodem zavedení této možnosti byla skutečnost, že podle poznatků nestátních a jiných organizací zabývajících se ochranou oběti trestných činů, nastávají v praxi poměrně často situace, kdy se pachatel násilného trestného činu **vrací zpět k oběti** v úmyslu jí znovu ublížit. Ustanovení předpokládá, že poškozený bude o možnosti podat si takovou žádost poučen. Kdy poškozenému nebo svědkovi hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě musí vyhodnotit příslušný orgán činný v trestním řízení na základě konkrétních okolností případu.

Pro oběti domácího násilí je dle mého názoru tento paragraf **velkým přínosem**. Právě pro oběti domácího násilí je typické, že se pachatel vrací zpět k oběti nejen v úmyslu jí znovu ublížit, ale také vzhledem k jejich úzkým vazbám (např. společné děti). Není bez zajímavosti, že právě potrestaní pachatelé domácího násilí se po propuštění z vazby nebo výkonu trestu mohou stát stalkery (pronásledovateli) oběti a dále tak pokračovat v týrání oběti.

Nedostatkem této úpravy ovšem je, že k vyrozumění dochází zpravidla v týž den, kdy k dané skutečnosti došlo. To znamená, že osoba poškozená nebo svědek nemá žádnou možnost se na tento stav předem připravit a například na nějaký čas opustit místo svého trvalého bydliště.¹⁰²

Domnívám se, že by bylo vhodné zvážit a stanovit určitou skupinu obětí (do které by zcela jistě měly patřit i oběti domácího násilí) pro kterou by platilo, že tyto **informace dostanou vždy a nikoli jen na žádost**. V praxi totiž není výjimkou, že oběť domácího násilí o možnosti podat žádost neví.

¹⁰² Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F. Trestní řád. Komentář, I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2005, s. 333

7.2.3 Oběť domácího násilí jako svědek v trestním řízení

Svědka je osoba rozdílná od obviněného, která byla vyzvána orgánem činným v trestním řízení, aby jako svědek vypovídala o tom, co je jí známo o trestném činu, jeho pachateli a o okolnostech důležitých pro trestní řízení (§ 97), přesněji o okolnostech, které viděla, slyšela nebo jinak vnímala svými smysly. Proto, aby se někdo stal svědkem, musí být splněny určité podmínky, zejména:

- a) výpověď svědka musí být učiněna před příslušným orgánem činným v trestním řízení za splnění dalších procesních předpisů.
- b) svědek musí být schopen správně vnímat a vypovídat o okolnostech případu.
- c) svědek není obviněný, spoluobviněný a je osobou odlišnou od orgánů činných v trestním řízení.¹⁰³

V případech domácího násilí je svědek zároveň v postavení poškozeného. Jak jsem již uvedla výše bývá tato situace umocněna ještě tím, že v případech domácího násilí je poškozený zpravidla také jediným svědkem trestného činu. Být zároveň v postavení svědka a poškozeného české trestní řízení připouští. Je však třeba přihlídnout k tomu, že jeho výpověď může být zkreslena jednostranným zájmem na náhradě škody.¹⁰⁴

Vzhledem ke specifické situaci páchaní trestných činů v případech domácího násilí má svědek právo, vzhledem ke svým poměrům k pachateli, **odepřít výpověď**. Dle § 100 odst. 1 má *právo odepřít výpověď jako svědek příbuzný obviněného v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner a druh*. O právu odepřít výpověď musí být svědek poučen ještě před samotným výsledkem (§ 101 odst. 1). Touto možností poškozeného resp. svědka v případech domácího násilí se situace ale ještě více komplikuje. Protože svědek bývá v celém případě jediný, bylo by využití práva odepřít výpověď kontraproduktivní. Orgány činné v trestním řízení by se dostaly do důkazní nouze a řízení by nevedlo ke kýženému výsledku. Postavení osoby poškozené resp. svědka je tedy v tomto případě značně rozporuplné. Jako poškozený má mj. právo zúčastnit se hlavního líčení, klást vyslýchaným otázky a činit návrhy na doplnění dokazování. Jako svědek, dosud nevyslechnutý, však nemá být přítomen při

¹⁰³ Císařová, D. a kol., Trestní právo procesní, 4. vydání. Linde Praha, a.s. 2006, s. 334

¹⁰⁴ Císařová, D. a kol., Trestní právo procesní, 4. vydání. Linde Praha, a.s. 2006, s. 334

výslechu obžalovaného a jiných svědků (§ 209 odst. 1). Cílem takové úpravy je, aby výpověď svědka nebyla ovlivněna jeho přítomností u hlavního líčení. V praxi v takových případech však vyvstává problém, má-li být jako svědek poškozený vyslechnut. Výslech poškozeného jako svědka by neměl být v rozporu s možností uplatnit všechna práva poškozeného tak jak mu je přiznává zákon. Obecně uznávané stanovisko praxe k řešení tohoto problému vyjádřila judikatura v rozhodnutí č. **III/1976 Sb. rozh. tr.:** „*Je vhodné, aby v hlavním líčení byl poškozený, který je současně svědkem, vyslechnut přednostně, tj. ihned po výslechu obžalovaného, aby jeho výpověď nebyla ovlivňována znalostmi získanými přítomností při výslechu dalších svědků, event. při provádění jiných důkazů. Při hodnocení jeho výpovědi soud přihlédne též k tomu, zda jeho výpověď nebyla ovlivněna znalostmi získanými při výkonu práv poškozeného, zejména nahlížením do spisu a přítomností při výslechu obžalovaného v hlavním líčení.*“¹⁰⁵

Pro oběť domácího násilí může být také někdy problém v přítomnosti pachatele vypovídat o určitých skutečnostech, které jsou pro ni traumatizující. Pro tyto případy, kdy je obava, že svědek v přítomnosti obžalovaného nevypráví pravdu, umožňuje trestní řád v § 209, aby předseda senátu vykázal obžalovaného po dobu výslechu svědka z jednací síně. Po návratu do jednací síně však musí být obžalovaný seznámen s obsahem výpovědi svědka a může se k ní vyjádřit.

Stejně jako poškozený má i svědek v trestním řízení právo žádat informace o nebezpečném obviněném podle § 44a TrŘ. I zde platí, a to dle mého názoru dvojnásob, že pokud se poškozený v případech domácího násilí nachází zároveň v roli svědka, měly by mu tyto informace být poskytovány vždy a nikoli jen na žádost.

7.2.4 Souhlas poškozeného s trestním stíháním

Trestní řád stanoví pro taxativně vyjmenované trestné činy určitou podmínku pro to, aby vůbec mohlo být zahájeno trestní stíhání. Touto podmínkou je souhlas poškozeného s trestním stíháním, je-li ve vztahu k pachateli osobou blízkou. **Důvodem zavedení** tohoto ustanovení byla ochrana některých dalších osob, které byly často v důsledku spáchání trestného činu a odsouzení za něj fakticky postiženy vedle

¹⁰⁵ Jelínek, J., Sovák, Z., a kol. Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související. Linde 2008, s. 664-665

pachatele. Toto **tzv. dispoziční právo oběti** představuje prolomení zásady legality, podle které jsou orgány činné v trestním řízení povinny stíhat všechny trestné činy z moci úřední.¹⁰⁶

Tímto ustanovením dochází tedy k tomu, že se vytvářejí dvě skupiny pachatelů a dvě skupiny obětí trestných činů. Za jeden a tentýž trestný čin jsou někteří pachatelé stíháni ex lege, pokud např. k ublížení na zdraví dojde na veřejnosti mezi osobami cizími, zatímco druhí, jde-li o vztahový delikt, stíháni být nemusí.¹⁰⁷

Dispoziční právo poškozeného upravuje § 163 TrŘ. Trestní stíhání pro některé trestné činy proti tomu, kdo je ve vztahu k poškozenému osobou, vůči níž by měl poškozený jako svědek právo odepřít výpověď podle § 100 odst. 2 (příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, manžel, partner nebo druh anebo osoby v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by poškozený právem pociťovat jako újmu vlastní), je možné zahájit, nebo v již zahájeném trestní stíhání pokračovat, pouze se souhlasem poškozeného.

V případech domácího násilí se to týká zejména těchto trestných činů:

- ublížení na zdraví (§ 146 TrZ),
- neposkytnutí pomoci (§ 150 TrZ),
- omezování osobní svobody (§ 171 TrZ),
- vydírání (§ 175 TrZ),
- porušování domovní svobody (§ 178 TrZ),
- poškození cizích práv (§ 181 TrZ),
- sexuální nátlak (§ 186 TrZ),
- nebezpečné vyhrožování (§ 353 TrZ),
- nebezpečné pronásledování (§ 354 TrZ).

A v neposlední řadě se souhlas poškozeného s trestním stíháním vyžaduje u trestného činu znásilnění podle § 185 TrZ proti tomu, kdo je nebo v době spáchání činu byl ve vztahu k poškozenému manželem, partnerem nebo druhem.

Pro oběť domácího násilí je v takové situaci nejlepší, pokud se podaří jednání pachatele subsumovat pod trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TrZ, protože pro tento trestný čin souhlas poškozeného s trestním stíháním není třeba.

¹⁰⁶ Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. proFem o.p.s., 2008, s. 103

¹⁰⁷ Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. proFem o.p.s., 2008, s. 103

Poměr mezi osobami musí existovat v době, kdy se trestní stíhání vede nebo má vést, nikoli tedy v době spáchání trestného činu. Jedinou výjimku představuje trestný čin znásilnění. Souhlas případně nesouhlas s trestním stíháním je možné vyjádřit ústně nebo do protokolu nebo písemně. Pokud poškozený souhlas s trestním stíháním udělil, může jej vzít výslovným prohlášením zpět. Nevýhodou takového úkonu ovšem je, že odepřený souhlas nelze znovu udělit (§ 163 odst. 2 TrŘ).¹⁰⁸

Nejen v případech domácího násilí může ale docházet k situacím, kdy souhlas poškozeného s trestním stíháním by byl neúměrnou zátěží pro poškozeného nebo není vůbec možný. Trestní řád na takové situace pamatuje v § 163a odst. 1, kdy **souhlasu poškozeného s trestním stíháním není třeba, pokud**

- a) byla takovým činem způsobena smrt,
- b) poškozený není schopen dát souhlas pro duševní chorobu nebo poruchu, pro kterou byl zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo pro kterou byla jeho způsobilost k právním úkonům omezena,
- c) poškozený je osoba mladší 15 let,
- d) z okolností je zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůžkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností.

Zejména skutečnosti uvedené pod písmenem d) jsou pro případy domácího násilí typické, ale v praxi se setkáváme poměrně často s tím, že takové skutečnosti lze jen velmi těžko dokazovat. Naproti tomu pro domácího násilníka nebude těžké „přesvědčit“ manželku, partnerku, matku společných dětí o nevhodnosti takového souhlasu.¹⁰⁹

Jak jsem již uvedla, pro oběti domácího násilí **není** trestní stíhání se souhlasem poškozeného **příliš šťastnou variantou**. Proto **by bylo vhodné** zejména trestné činy podle § 146 TrZ (ublížení na zdraví), § 171 TrZ (omezování osobní svobody), § 175 TrZ (vydírání) a § 185 TrZ (znásilnění) spáchané na tom, kdo byl ve vztahu k poškozenému manželem nebo druhem nebo jinou osobou blízkou, **stíhat z úřední povinnosti**.

¹⁰⁸ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F. Trestní řád. Komentář, I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2005, s. 1250

¹⁰⁹ Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. proFem o.p.s., 2008, s. 103

7.2.5 Zastoupení poškozeného

Vzhledem k tomu, že poškozený se vždy nemůže nebo ani nechce z různých důvodů přímo účastnit hlavního líčení předpokládá zákon možnost **zastoupení zmocněncem** (§ 50 odst. 1 TrŘ).¹¹⁰

Zmocněncem poškozeného může být jen osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům není omezena. Při hlavním líčení a veřejném zasedání nemůže být zmocněncem ten, kdo je k němu předvolán jako svědek, znalec nebo tlumočník (§ 50 odst. 2). Zmocněnec **je oprávněn** za poškozeného činit návrhy a podávat za něj žádosti a opravné prostředky. Je též oprávněn zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit poškozený (§ 51).

Zastoupení osoby poškozené je odůvodněné nejen z hlediska potřeby kvalifikovaných právních úkonů, ale také pro racionální odstup zmocněnce od složitých osobních vztahů oběti a pachatele. Dát se zastupovat je jedním ze základních práv poškozeného a ten si může zvolit některou z následujících **možností zastoupení**:

- **advokátem** – to je důležité nejen v případech, kdy uplatňuje proti obžalovanému nárok na náhradu škody v adhezním řízení. V praxi se však často setkáváme s tím, že oběti domácího násilí jsou často odmítány, a to nejen pro nelukrativnost takové kauzy, ale také pro důkazní nouzi v případech domácího násilí,
- **obecným zmocněncem** – nejčastěji pracovníkem některé nevládní organizace, které se specializují na bezplatnou právní pomoc občanům. Výhodou bývá znalost problematiky domácího násilí a nedochází k sekundární viktimizaci poškozené osoby neodborným přístupem,
- **ustanoveným zmocněncem**.¹¹¹

Pokud se poškozený nachází ve finanční tísní umožňuje trestní řád, aby zastoupení zmocněncem bylo za určitých podmínek **bezplatné**. Podle § 51a osvědčí-li poškozený, který uplatnil v souladu se zákonem nárok na náhradu škody, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady vzniklé s přibráním zmocněnce, rozhodne na jeho návrh předseda senátu soudu, který koná řízení v prvním stupni, a v přípravném řízení soudce, že má nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu. To ovšem neplatí, pokud vzhledem k povaze uplatňované náhrady škody nebo její výši by zastoupení zmocněnce bylo zřejmě nadbytečné.

¹¹⁰ Císařová, D. a kol., Trestní právo procesní, 4. vydání. Linde Praha, a.s. 2006, s. 213

¹¹¹ Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. proFem o.p.s., 2008, s. 105

Trestní řád tedy sice počítá s možností bezplatné právní pomoci (nebo pomoci za sníženou odměnu), ale podmínkou přiznání takové pomoci je jednak prokázání nedostatku finančních prostředků na straně poškozeného, jednak skutečnost, že byl uplatněn nárok na náhradu škody. Právě v oblasti domácího násilí kdy vzniká újma především na lidské důstojnosti nepřichází někdy uplatnění nároku na náhradu škody v úvahu. Z tohoto důvodu by měla být oběť domácího násilí připravena o možnost bezplatné právní pomoci? Domnívám se, že tento stav není právě pro oběti domácího násilí ideální. Bezplatná právní pomoc se tak stává pro poškozeného nedostupnou u celé řady trestných činů (např. nebezpečné vyhrožování dle § 353 TrZ).¹¹²

Bezplatná právní pomoc je vůbec v současnosti velmi diskutovaným problémem. Oběti domácího násilí se velmi často nacházejí v situaci, kdy jim násilná osoba brání chodit do zaměstnání (1,5%), nedává jim žádné finanční prostředky (23%) nebo neumožňuje přístup ke společným úsporám anebo pečlivě kontroluje zacházení s penězi (27%)¹¹³. Jednou z forem domácího násilí je právě ekonomické týrání a proto je potřeba bezplatné právní pomoci pro oběti domácího násilí zvláště palčivým problémem.

Podmínky pro přiznání bezplatné právní pomoci jsou v trestním řádu definovány velmi vágně. Prokázání nedostatku finančních prostředků je pro každého soudce při svém rozhodování jiné, což ve výsledku vede k nerovnosti a nespravedlnosti. Možností jak vyřešit tento problém je využít zkušenosti ze zahraničí a **stanovit příjmovou hranici pro poskytování bezplatné právní pomoci**.¹¹⁴

Žádoucí by se dle mého názoru jevílo také sjednotit právní úpravu poskytování bezplatné právní pomoci do jednoho zákona a zabránit tak roztržitosti právní úpravy. Jedině fungující systém bezplatné právní pomoci může zajistit rovné postavení v průběhu soudního řízení a právo na spravedlivý proces.

Postavení poškozeného jako rovnoprávné a plnoprávné strany, která se aktivně účastní trestního řízení, by se navíc **posílilo**, kdyby měl zákonem zajištěnou pomoc srovnatelnou s právem na bezplatnou obhajobu obviněného. Obviněný má právo mít obhájce a nemá-li dostatečných prostředků, aby hradil náklady obhajoby, má nárok na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu. Obhájcem v trestním řízení může být jen advokát. Naproti tomu poškozený se může dát zastupovat zmocněncem, tím může

¹¹² Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. proFem o.p.s., 2008, s. 105

¹¹³ podrobněji srov. statistiku viz. příloha č. 1

¹¹⁴ Klán, T., Dohnal, V.: Bezplatná právní pomoc – Quo Vadis?, dostupné na www.ipravnik.cz/clanky

být osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům není omezena – nemusí tedy mít právnické vzdělání.¹¹⁵

7.2.6 Uplatnění nároku na náhradu škody

Poškozený, který má podle zákona proti obviněnému nárok na náhradu škody, jež mu byla trestným činem způsobena, je dle § 43 odst. 3 TrŘ oprávněn také navrhnout, aby **soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit tuto škodu**. Návrh je třeba učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování (§ 206 odst. 2). Z návrhu musí být také patrné z jakých důvodů a v jaké výši se nárok na náhradu škody uplatňuje.

Adhezní řízení, ve kterém se projednává nárok poškozeného na náhradu škody, je součástí trestního řízení a splývá s ním, zejména pokud jde o dokazování. Soud rozhoduje v tomto řízení o náhradě škody, podle hmotného práva povahy jiné než trestní (nejčastěji občanskoprávní), ale ve formě trestního řízení, tedy podle trestního řádu.¹¹⁶

Z ustanovení § 43 odst. 3 vyplývají tyto zásady:

- a) Aby soud mohl rozhodnout v trestním (adhezním) řízení, musí poškozený svůj nárok na náhradu škody uplatnit, neboť bez návrhu nemůže soud v trestním řízení o náhradě škody rozhodnout. Soud zde nikdy nerozhoduje z úřední povinnosti.
- b) Nárok na náhradu škody je třeba uplatnit vůči určité osobě, tj. proti konkrétnímu obviněnému. Důležité je to zejména v případech, koná-li se trestní řízení proti více obviněným.
- c) Nárok na náhradu škody je nutno uplatnit včas, tj. nejpozději v hlavním líčení před zahájením dokazování.
- d) Nárok na náhradu škody je třeba uplatnit řádně, tj. uvedením údajů z nichž je patrný důvod a alespoň minimální výše nároku na náhradu škody. K označení důvodu postačí podle soudní praxe např. jen poukaz poškozeného na to, že mu skutkem uvedeným v žalobním návrhu byla způsobena škoda a z toho důvodu tedy uplatňuje svůj nárok.¹¹⁷

¹¹⁵ Skoblová, J., Postavení poškozeného v českém trestním právu, dostupné na www.trestni.juristic.cz/50620/clanek

¹¹⁶ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F. Trestní řád. Komentář, I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2005, s. 240

¹¹⁷ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F. Trestní řád. Komentář, I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2005, s. 242

Není-li podle výsledků dokazování pro vyslovení povinnosti k náhradě škody podklad nebo bylo-li by pro rozhodnutí o povinnosti k náhradě škody třeba provádět další dokazování, jež přesahuje potřeby trestního stíhání a podstatně by je protáhlo, soud **odkáže poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních**, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem. Na řízení ve věcech občanskoprávních soud poškozeného odkáže i v případě, že mu z nějakého důvodu přizná nárok na náhradu škody jen zčásti.¹¹⁸

V praxi se poměrně často setkáváme s tím, že poškozený je se svým nárokem odkázán právě na řízení ve věcech občanskoprávních, což dle mého názoru **není pro oběti domácího násilí příliš vhodnou alternativou** zejména z toho důvodu, že oběť domácího násilí se tak vedle trestního řízení, často také vedle řízení o rozvod manželství a úpravu péče o nezletilé děti nachází v situaci, kdy by měla zahájit ještě další řízení ve věcech občanskoprávních, aby jí byla nahrazena škoda způsobená trestným činem.

V trestním řízení je možné výši požadované škody uplatněné řádně a včas v průběhu dalšího řízení měnit, a to až do doby než se soud odebere k závěrečné poradě. Soud je při rozhodování o nároku na náhradu škody vázán návrhem poškozeného potud, že nemůže poškozenému přiznat více, než bylo požadováno. To se vztahuje i na příslušenství nároku na náhradu škody.¹¹⁹

Hradí se skutečná škoda a to, co poškozenému ušlo (ušlý zisk). Škoda se hradí v penězích, ale požádá-li však o to poškozený a je-li to možné a účelné, hradí se škoda uvedeném do předešlého stavu. Byla-li škoda způsobena úmyslným trestným činem, z něhož měl pachatel majetkový prospěch, může soud rozhodnout, že je možno právo na náhradu škody uspokojit z věcí, které z majetkového prospěchu nabyly, a to i tehdy, jestliže jinak podle ustanovení občanského soudního řádu výkonu rozhodnutí nepodléhají.¹²⁰

Poškozený, který uplatnil nárok na náhradu škody, má právo, aby mu soud **doručil opis rozsudku**, a to i v případě, že byl přítomen jeho vyhlášení. Pravomocný rozsudek, kterým byl poškozenému přiznán nárok na náhradu škody, má povahu exekučního titulu podle předpisů občanského práva. Proti rozsudku, v neprospěch obžalovaného, může podat poškozený, jenž uplatnil nárok na náhradu škody, **odvolání**. Může tak učinit jen proti výroku o povinnosti k náhradě škody. V tomto rozsahu může

¹¹⁸ Císařová, D. a kol., Trestní právo procesní, 4. vydání. Linde Praha, a.s. 2006, s. 206

¹¹⁹ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F. Trestní řád. Komentář, I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2005, s. 242

¹²⁰ Císařová, D. a kol., Trestní právo procesní, 4. vydání. Linde Praha, a.s. 2006, s. 207

také odvolací soud napadené rozhodnutí soudu prvního stupně zrušit. Zruší-li však odvolací soud rozsudek toliko ve výroku o náhradě škody a nerozhodne-li sám ve věci, odkáže poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních. Naproti tomu poškozený nemá právo podávat mimořádné opravné prostředky.¹²¹

Trestní řád umožňuje také o náhradě škody rozhodovat **trestním příkazem**, pokud byl nárok na její náhradu řádně uplatněn (§ 314f odst. 1 písm. e) TrŘ), a to nejen odsuzujícím výrokem podle § 229 odst. 1, 1 TrŘ, ale také výrokem, kterým soud přiznává nárok na náhradu škody poškozenému (§ 228). Trestní příkaz se doručuje také poškozenému, který uplatnil nárok na náhradu škody. Poškozený ale **nemůže** proti trestnímu příkazu **podat** opravný prostředek – **odpor** (§ 314g odst. 1 TrŘ).¹²² V tomto případě jde tedy podle mého názoru o typický příklad toho, že obviněný má více práv než poškozený.

Byl-li poškozenému v trestním řízení alespoň zčásti přiznán nárok na náhradu škody, je odsouzený, jemuž byla tato náhrada uložena (i bez návrhu poškozeného) **povinen k náhradě nákladů řízení**, které poškozený účelně vynaložil na náhradu škody v trestním řízení. Soud takovou povinnost může uložit i tehdy, jestliže nepřiznává nárok na náhradu škody, ale poškozený o rozhodnutí o uložení povinnosti k náhradě škody odsouzeným požádá (§ 154).¹²³

Pokud není z nějakého důvodu možné dosáhnout náhrady škody v adhezním řízení (např. obviněný byl zproštěn obžaloby), může se poškozený obrátit na **řízení ve věcech občanskoprávních**.

Prostřednictvím žaloby na ochranu osobnosti se poškozený může domáhat, aby mu bylo dáno **přiměřené zadostiučinění tzv. morální satisfakce** za neoprávněné zásahy do práva na ochranu osobnosti, zejména na životě a zdraví, cti, lidské důstojnosti i soukromí (§ 13 odst. 1 ObčZ). Soud v takových případech musí přihlídnout k intenzitě a způsobu neoprávněného zásahu, k charakteru z rozsahu zasažené hodnoty osobnosti a trvání vzniklé nemajetkové újmy. Přiměřené zadostiučinění může spočívat především v omluvě, v povinnosti odstranit následky neoprávněného zásahu, ale také v samotném výroku soudu o tom, že došlo k porušení práva na ochranu osobnosti.¹²⁴

¹²¹ Císařová, D. a kol., Trestní právo procesní, 4. vydání. Linde Praha, a.s. 2006, s. 207

¹²² Skoblová, J., Postavení poškozeného v českém trestním právu, dostupné na www.trestni.juristic.cz/50620/clanek

¹²³ Císařová, D. a kol., Trestní právo procesní, 4. vydání. Linde Praha, a.s. 2006, s. 208

¹²⁴ Švestka, J., Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník I. Komentář. C. H. Beck 2008, s. 181

Pokud by morální satisfakce nebyla v daném případě dostačující (např. s ohledem na vyšší intenzitu snížení lidské důstojnosti fyzické osoby), má tato osoba právo na **náhradu nemajetkové újmy v penězích tzv. materiální satisfakci** (§ 13 odst. 2 ObčZ). Musí však jít o újmu zasahující některou hodnotu osobnosti, kterou osoba vzhledem k intenzitě a k trvání pociťuje a prožívá jako újmu ve značné míře (objektivně posuzováno). V praxi je za takovou újmu považována především újma vzniklá prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků.¹²⁵

Osobně se domnívám, že by bylo nejen účelné, ale vzhledem k počtu soudních sporů v České republice, také efektivnější, kdyby se poškozený mohl domáhat přiměřeného **zadostiučinění přímo v průběhu trestního řízení** a nikoli u civilního soudu. Pro oběti domácího násilí by možnost požadovat v trestním řízení i náhradu nemajetkové újmy představovala šanci vyhnout se dalšímu soudnímu řízení, protože obětem domácího násilí vzniká především škoda na zdraví, cti nebo lidské důstojnosti. S touto variantou ostatně počítá i věcný záměr nového trestního řádu.

7.2.7 Peněžítá pomoc obětem trestné činnosti

V současné době se klade větší důraz na ochranu práv a zájmů oběti než v minulosti. S tím vyvstává potřeba vytvoření systému, podle kterého by stát za určitých podmínek kompenzoval škodu, která vznikla obětem trestné činnosti. V první řadě by to měl být pachatel, kdo odčiní křivdu a nahradí škodu oběti trestného činu. Hovoří se o **tzv. politice „trestně-restituční“**, ve které má prvek odškodnění oběti plnit také úlohu trestu – představující současně zadostiučinění pro poškozeného. V mnoha případech však náhradu škody není možné vymoci přímo od pachatele, a tak se poškozený často dostává do tíživé sociální situace.¹²⁶

Systémy kompenzace škody způsobené trestným činem ze státních prostředků mají své teoretické základy v několika právních teoriích mezi které patří:

1. Teorie právní křivdy

Podle této teorie má stát zákonnou povinnost odškodnit oběti za jakékoli ztráty způsobené trestným činem. Důvodem je to, že stát stanoví pravidla chování, ale

¹²⁵ Švestka, J., Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník I. Komentář. C. H. Beck 2008, s. 182

¹²⁶ Skoblová, J., Oběť trestného činu, dostupné na www.trestni.juristick.cz/50623/clanek

současně zakazuje soukromou odplatu. Stát také zavádí opatření trestního soudnictví a měl by být odpovědný, jestliže se tato opatření projeví jako neúčinná vůči trestným činům. Extrémnějším argumentem je, že si stát pro sebe vyhradil právo na použití síly při potlačování zločinů a trestání provinilců.

2. Teorie sociálního kontraktu

Podle této teorie zřízením společnosti poskytují občané ústřední moci určitá práva, ale také určité povinnosti. Jednou z těchto povinností je zabránění zločinům. Stát má mít stejnou humanitární odpovědnost k obětem trestných činů stejně jako pomáhá sociálně slabším skupinám.

3. Teorie sociálního pojištění

Podle této teorie programy státního odškodnění pomáhají při rozdělování ztrát a dělbě rizika ze zločinů. V této teorii představuje kompenzace škody ze státních prostředků způsob sociálního pojištění, které má sloužit jako ochrana proti rizikům ohrožujícím stabilitu a bezpečnost každodenního života. Všichni daňoví poplatníci přispívají do společného zdroje proto, aby se rozptýlilo riziko na více osob a oběť nemusela nést všechny následky sama.

4. Teorie utilitarity

Tato teorie chápe kompenzaci obětem trestných činů ze státních prostředků jako projev uznání státu za to, že oběť spolupracuje s orgány vyšetřujícími trestný čin a s orgány trestní justice.¹²⁷

V českém právním řádu je otázka kompenzace škody obětem trestné činnosti řešena **zákonem č. 209/1997 Sb. o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů**. V podstatě tento zákon stanoví podmínky pro poskytování peněžité pomoci obětem trestné činnosti.

K pojmu oběti viz. 6.2.1 (Oběť domácího násilí jako poškozený v trestním řízení) resp. § 2 zák. č. 209/1997 Sb.

Pomoc spočívá dle § 2 odst. 3 v jednorázovém poskytnutí peněžité částky k překlenutí zhoršené sociální situace způsobené oběti trestným činem. Pomoc se

¹²⁷ Skoblová, J., Oběť trestného činu, dostupné na www.trestni.juristic.cz/50623/clanek

poskytne, pokud škoda na zdraví nebo v důsledku smrti způsobená trestným činem nebyla plně uhrazena (§ 3).

Podmínkou přiznání pomoci je existence odsuzujícího rozsudku nebo rozsudku, kterým byl pachatel pro nepřičetnost zproštěn obžaloby. Přítomnost odsuzujícího rozsudku však není podmínkou vždy. Pokud např. rozsudek nenabyl právní moci nebo pachatel není znám, bude pomoc poskytnuta, nejsou-li na základě výsledku šetření orgánů činných v trestním řízení důvodné pochybnosti o tom, že se stal trestný čin, v důsledku kterého byla oběti způsobena škoda (§ 5).

Pokud je pro trestní stíhání nutný souhlas oběti, je jeho udělení podmínkou pro přiznání peněžité pomoci [§ 6 odst. 1 písm. b)]. Další podmínkou je, aby oběť jako svědek v trestním řízení nevyužila s odvoláním na svůj poměr k pachateli práva odepřít výpověď [§ 6 odst. 1 písm. c)]. Navíc celková výše bodového hodnocení za bolest podle vyhlášky č. 440/2001 Sb. o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění musí dosáhnout hodnoty alespoň 100 bodů (§ 6 odst. 2).

Pomoc se poskytuje **na základě žádosti**, kterou oběť musí podat u Ministerstva spravedlnosti nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy se dozvěděla o škodě způsobené trestným činem. Jinak její právo zaniká. (§ 9 odst. 2). Ministerstvo musí poskytnout peněžitou pomoc ve lhůtě tří měsíců, nebo musí oběti sdělit důvody pro které nelze pomoc poskytnout (§ 9 odst. 4).

Výpočet peněžité pomoci je stanoven v § 7 zákona. Peněžítá pomoc dosahuje výše maximálně 150 000 Kč, resp. 450 000 Kč. Tato pomoc však může být snížena nebo se nepřizná s přihlédnutím k sociální situaci oběti a k tomu, do jaké míry oběť spoluzavinila vznik škody a zda oběť využila všech zákonných prostředků, aby uplatnila nárok na náhradu škody na pachateli nebo na jiné osobě, která je povinna škodu uhradit.

Peněžítá pomoc obětem trestné činnosti je chápána jako **půjčka** pro překlenutí momentální tíživé sociální situace způsobené trestným činem. Oběť, které byla poskytnuta pomoc, je povinna jí do pěti let ode dne, kdy jí byla poskytnuta, **vrátit** na účet Ministerstva spravedlnosti (§ 12 odst. 1). Neuplatní-li stát do dvou let od uplynutí lhůty právo na vrácení poskytnuté pomoci, jeho právo zaniká. Na základě žádosti oběti se ale Ministerstvo spravedlnosti může jménem státu po uplynutí doby vzdát práva na vrácení poskytnuté pomoci. Zejména pokud takový postup odůvodňuje sociální situace oběti, celková výše škody, která jí byla způsobena, a výše náhrady, kterou oběť obdržela (§ 12 odst. 3).

V řízení o trestném činu, v jehož důsledku vznikla škoda na zdraví nebo smrt, jsou orgány činné v trestním řízení povinny poskytovat oběti **poučení** o podmínkách, za nichž lze o poskytnutí pomoci žádat (§ 14). Důležitou roli v těchto případech hrají také lékaři, kteří by oběť měli upozornit na důležitost zdravotnické dokumentace a postupovat při poskytování zdravotní péče jednotně podle „Metodického pokynu pro postup lékařů při poskytování zdravotní péče osobám ohroženým domácím násilím“.¹²⁸

Věcný záměr nového trestního řádu počítá s tím, že bude vypracován **nový zvláštní zákon o obětech trestné činnosti**, který by zahrnoval ucelenou úpravu této problematiky. Zejména vytváření a podporu služeb pro poskytování pomoci obětem trestných činů, prevenci, pomoc obětem, včetně okamžité pomoci zajišťující ochranu, útočiště, materiální, lékařskou, psychologickou a sociální pomoc, proškolení soudců a ostatních orgánů činných v trestním řízení v této oblasti. Oběti by byly děleny na zvláště ohrožené a ostatní, byly by více chráněny jejich osobní údaje včetně ochrany soukromí a osobní bezpečnosti, ochrany před sekundární viktimizací a informování o odškodňování obětí trestné činnosti.¹²⁹

8. Soukromá žaloba

Český právní řád na rozdíl od některých zahraničních právních úprav nezná institut soukromé žaloby v trestním řízení. Neznamená to ovšem, že by tento pojem byl v odborných kruzích pojmem neznámým. To že možná bude vyslyšeno volání po zavedení tohoto právního institutu do českého trestního práva je patrné z toho, že se soukromou žalobou počítá věcný záměr návrhu nového trestního řádu.

Věcný záměr nového trestního řádu počítá s tím, že řízení o soukromé žalobě bude upraveno jako **zvláštní způsob řízení**. Tento zvláštní způsob řízení bude možné konat jen **o vybraných trestných činech**, kde veřejný zájem na stíhání do značné míry ustupuje zájmu soukromému. Pro tyto vybrané trestné činy (např. pomluva, porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti, poškozování spotřebitele aj.) bude přicházet v úvahu podání soukromé žaloby poškozeným.

¹²⁸ Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. proFem o.p.s., 2008, s. 107

¹²⁹ Srov. Věcný záměr trestního řádu dostupný na www.portal.justice.cz/justice2/soubor.aspx?id=74066

Pro účely jejího podání bude poškozený oprávněn nahlížet do spisů, opatřovat si příslušné podklady a materiály a v rozsahu nezbytném k jejímu podání požadovat prostřednictvím státního zástupce provedení jednotlivých úkonů od policejního orgánu. V těchto případech se přenechává především iniciativě soukromého žalobce, aby přímo soukromou žalobou inicioval konání trestního řízení před soudem. Soukromou žalobu může poškozený výslovným prohlášením vzít zpět až do doby než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. Byla-li soukromá žaloba vzata zpět, nemůže ji poškozený podat znovu, to ale nevylučuje právo státního zástupce podat v takové věci obžalobu, shledá-li veřejný zájem.

O podání soukromé žaloby soud vyrozumí státního zástupce. Ten je oprávněn, shledá-li, že je zasažen i veřejný zájem, ve věci podat obžalobu. Řízení se pak koná o obžalobě státního zástupce i o soukromé žalobě.

V případě řízení může státní zástupce převzít věc a vykonávat v ní svou působnost, jako kdyby nešlo a o trestný čin vázaný na soukromou žalobu. V takovém případě může být soukromá žaloba podána jedině za podmínky, že státní zástupce zastaví trestní stíhání; o tom je třeba poškozeného poučit.¹³⁰

8.1 Subsidiární žaloba

Dalším právním institutem, vedle soukromé žaloby, se kterým počítá věcný záměr nového trestního řádu je subsidiární žaloba.

Navrhuje se upravit proceduru týkající se kontroly nestíhání (někdy se zúženě označuje jako kontrola oportunity nebo diskreční pravomoci státního zástupce). Poškozený bude moci v případech, kdy **státní zástupce pravomocně odložil věc nebo bylo zastaveno trestní stíhání z důvodu nedostatku veřejného zájmu** podat ve lhůtě 15 dnů subsidiární žalobu. Pro účely jejího podání bude poškozený oprávněn nahlížet do spisů, opatřovat si příslušné podklady a materiály. Doloží-li, že je nemajetný, může požádat o ustanovení zmocněnce.

Po podání subsidiární žaloby dojde k jejímu přezkoumání soudem. Soud však bude moci subsidiární žalobu mimo jiné zamítnout i z důvodu, že neskýtá dostatečný podklad pro projednání věci před soudem, nebo odmítnou z toho důvodu, že řízení je

¹³⁰ Srov. Věcný záměr trestního řádu dostupný na www.portal.justice.cz/justice2/soubor.aspx?id=74066

třeba doplnit. Proti těmto rozhodnutím může poškozený podat stížnost, která má odkladný účinek.

V případě, že soud přezkoumávající subsidiární žalobu shledá, že věc je třeba doplnit, bude moci subsidiární žalobce prostřednictvím státního zástupce požádat policejní orgán o provedení příslušných úkonů, neprovede-li požadované doplnění sám. Státní zástupce může takovou věc k žádosti poškozeného převzít a provést požadovaná doplnění. Nepřevzme-li státní zástupce věc a věc bude doplněna z iniciativy subsidiárního žalobce popř. za součinnosti policejního orgánu, může subsidiární žalobce podat novou žalobu. O té již soud rozhodne s konečnou platností, další doplňování je nepřípustné. Má-li soud za to, že subsidiární žaloba skýtá dostatečný podklad k projednání nařídí předseda senátu na základě subsidiární žaloby hlavní líčení.¹³¹

I přesto, že je soukromá popř. subsidiární žaloba významným institutem, který by bylo dobré do českého právního řádu zařadit, **pro oběti domácího násilí však není příliš vhodná**. Oběť domácího násilí nepatří mezi ty oběti trestných činů, které při první příležitosti jdou podat trestní oznámení. Vyčkávají a sbírají odvahu i dlouhá léta a podání soukromé žaloby nepředstavuje snadný krok v hájení vlastních práv. Pro oběť domácího násilí je již samotné trestní řízení vždy velmi traumatizující a mají mnohdy problém i s udělením souhlasu s trestním stíháním s ohledem na eskalaci násilí ze strany násilné osoby. V případě podání soukromé žaloby se oběť resp. poškozený nachází na místě kde obvykle stojí státní zástupce. To znamená, že sám stojí proti obviněnému a jeho úkolem je „usvědčit“ ho z trestného činu, pro který byla žaloba podána. Zejména z těchto důvodů se tedy domnívám, že institut soukromé žaloby by byl pro oběť domácího násilí příliš těžkým břemenem, který by musela nést.

9. Závěr

Společensky reflektovaným problémem se domácí násilí v ČR stalo teprve tehdy, když se ženským organizacím podařilo prosadit tento dlouho neřešený sociálně patologický jev jako mediální téma a pojmově vymezit jako **nevyprovokované, opakované, gradující násilné jednání ze strany násilné osoby, které vzbuzuje strach v osobě (osobách) ohrožených**, a role obou zúčastněných stran jsou v intimním

¹³¹ Srov. Věcný záměr trestního řádu dostupný na www.portal.justice.cz/justice2/soubor.aspx?id=74066

(rodinném) vztahu jasně a neměně určeny. Do té doby se o domácím násilí oficiálně nehovořilo.¹³²

Po několikaletých odborných diskuzích a po sérii mediálních akcí bylo docíleno společenského konsensu, jehož výsledkem byla v roce 2004 kriminalizace domácího násilí v podobě nového trestného činu „**Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě nebo osoby blízké**“ podle § 215a TrZ (zákon č. 140/1961 Sb.) a o tři roky později přijetí **zákona č. 135/2006 Sb.**, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 2007.¹³³

Od 1. 1. 2010 vstoupil v účinnost také nový trestní zákoník, který přinesl mnohé změny a to nejen v oblasti domácího násilí. Nicméně pro oblast domácího násilí je jistě největší pozitivní změnou zavedení nového trestného činu „**Nebezpečné pronásledování**“ podle § 354 TrZ, který postihuje nebezpečný stalking tj. pronásledování, nejčastěji ze strany bývalého partnera (blíže viz kapitola 4.). Stačilo jen několik málo týdnů účinnosti nového trestního zákona a v souvislosti s postihováním stalkingu se v médiích objevují čím dál častěji zprávy o tom, jak potřebné bylo tento trestný čin zavést do českého právního řádu.

Další novinkou v oblasti ochrany před domácím násilím je naopak postihování oběti v případech, kdy týraná osoba usmrtí násilnou osobu. Dřívější právní úprava by takový čin postihovala jako vraždu. Nový trestní zákoník však zavedl privilegovanou skutkovou podstatu **zabití**. Je především zohledněno, že ohrožená osoba usmrtila osobu násilnou v silném rozrušení, úleku nebo strachu nebo na základě předchozího zavrženíhodného jednání násilné osoby. Zvýhodnění spočívá především v nižší trestní sazbě odnětí svobody, která za tento trestný čin pachateli hrozí (blíže viz kapitola 6.1.2).

Pokud jde o postavení oběti v trestním řízení tak se nacházíme v oblasti, která již mnoho pozitivního nabídla, ale má ještě mnohé co zlepšovat. Mezi postavením poškozeného v trestním řízení a postavením obviněného v trestním řízení ale stále ještě nelze udělat rovnítko.

Jako velmi žádoucí se podle mého názoru jeví potřeba zavést do trestního řádu možnost pro oběti trestného činu žádat **přiměřené zadostiučinění** přímo v průběhu trestního řízení a nikoli novou žalobou před civilním soudem.

¹³² Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. proFem o.p.s., 2008, s. 201

¹³³ Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. proFem o.p.s., 2008, s. 202

Pozitivně bych také hodnotila záměr zavést do trestního řádu možnost oběti trestného činu žádat o **předběžné opatření**, které se ze zahraničí ukazuje jako velmi efektivní právě v oblasti domácího násilí a stalkingu.

Kladné hodnocení si zaslouží také **§ 44a TrŘ**, který umožňuje poškozenému a svědkům v případě, že jim hrozí ze strany pachatele nebezpečí při propuštění nebo útěku z vazby či výkonu trestu odnětí svobody, žádat soud příp. státního zástupce o informace, kdy k takovému propuštění dojde. Bylo by však žádoucí uvažovat o určité skupině obětí, kterým by tyto informace byly poskytovány obligatorně. Nevýhodou tohoto ustanovení také je, jak jsem již výše zmínila, že není stanoveno, aby osoba poškozeného nebo svědka byla informována předem.

Negativní hodnocení si naopak zaslouží **§ 163 TrŘ**, který vyžaduje pro vyjmenované trestné činy souhlas poškozeného s trestním stíháním, je-li oběť ve vztahu k pachateli osobou blízkou. Pro oblast domácího násilí je tento výčet příliš široký a některé, zejména násilné, trestné činy by bylo vhodné stíhat z úřední povinnosti, i pokud k nim dojde mezi osobami blízkými.

Samostatnou kapitolou je také **bezplatná právní pomoc** pro oběti domácího násilí. Zejména s ohledem na to, že oběti domácího násilí se neřadí k těm, kteří vždy mohou žádat náhradu škody, je pro ně proto bezplatná právní pomoc nedostupná. Z čehož vyplývá i další kapitola o nároku na náhradu škody. Oběti domácího násilí mohou často uplatňovat jen nárok na přiměřené zadostiučinění. V takovém případě se ale musí obrátit se svým nárokem na občanskoprávní řízení, což pro ně představuje další zátěž. Proto se domnívám, jak jsem již výše uvedla, že by bylo vhodné umožnit žádat přiměřené zadostiučinění přímo v trestním řízení.

Těživou situaci poškozeného může také zlepšit možnost žádat **peněžitou pomoc pro oběti trestné činnosti** poskytovanou státem prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti.

Na co ovšem nelze v těchto případech zapomínat je, že orgány činné v trestním řízení někdy neplní svou poučovací povinnost a poškozený se o svých právech a možnostech v trestním řízení ani nedozví nebo se je dozví pozdě.

Závěrem je zmínka o soukromé žalobě. Tento velmi významný institut, který by jistě bylo vhodné do českého právního řádu zavést však není „určen“ pro oběti domácího násilí.

Z dalších opatření legislativní povahy by bylo dobré prosadit:

- v zákonu o přestupcích vyjmout přestupky proti občanskému soužití z tzv. návrhových přestupků, jestliže byl přestupek spáchán na osobě blízké,
- legalizovat tzv. „přestupkovou recidivu“ pro případy opakovaných, méně závažných ublížení na zdraví,
- do soudní praxe dosud nebyly zařazeny terapeutické programy pro násilné pachatele/ky.¹³⁴

Na tomto místě lze tedy říci, že pro oběti domácího násilí bylo mnohé pozitivní dosaženo, ale mnohé lze ještě zlepšit. Nutno ovšem podotknout, že to nejtěžší břímě stále leží na bedrech oběti, která sama musí najít odvahu a sílu řešit svůj problém.

¹³⁴ Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. proFem o.p.s., 2008, s. 211-213

Seznam zkratek:

TrZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon

TrŘ – zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

ObčZ – zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

PolZ – zákon č. 273/2008. Sb, o Policii České republiky

Seznam použité literatury:

Knihy:

- Císařová, D. a kol. Trestní právo procesní, 4. vydání. Linde Praha, a.s., 2006
- Conwayová, H., Domácí násilí. Příručka pro současné a potenciální oběti, Albatros, Praha 2007
- Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Grada Publishing, a.s., 2008
- Jelínek, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges, 2009
- Jelínek, J., Sovák, Z. a kol. Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související. Linde, 2008
- Kuchta, J., Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005
- Novotný, O., Zapletal, J. a kol. Kriminologie. 3. vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008
- Šámal, P., Púry, F., Rizman, S., Trestní zákon. Komentář. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004
- Šámal, P. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009
- Švestka, J., Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník I. Komentář. C. H. Beck, 2008
- Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. pro Fem o.p.s., 2008

Články:

- Dvořáková, L., Mýty a fakty o násilí páchanom na ženách, In Ženská práva jsou lidská práva. Nesehnutí, Brno 2002
- Hořák, J., Vražda a zabití v novém trestním zákoníku, In Jelínek, J. (ed.): O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny. Praha: Leges, 2009
- Huňková, M., Domácí násilí z pohledu českého práva, In Ženská práva jsou lidská práva. Nesehnutí, Brno 2002

- Klán, T., Dohnal, V., Bezplatná právní pomoc – Quo Vadis?, dostupné na www.ipravnik.cz/clanky
- Skoblová, J., Oběť trestného činu, dostupné na www.trestni.juristic.cz/50623/clanek
- Skoblová, J., Postavení poškozeného v českém trestním právu, dostupné na www.trestni.juristic.cz/50620/clanek
- Vanduchová, M., K ochraně před domácím násilím v novém trestním zákoně, In Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009
- Válková H., Proč by neměl chybět v novém trestním zákoníku „Stalking“, In Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008
- Válková, H., Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech, In Trestněprávní revue č. 9/2009
- Věcný záměr trestního řádu dostupný na www.portal.justice.cz/justice2/soubor.aspx?id=74066
- Visinger, R., Jak postihovat stalking? Zamyšlení nad novou právní úpravou, In Trestněprávní revue č. 11/2009
- Voňková, J., Přínos zákona o ochraně před domácím násilím pro českou společnost, In Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008

www stránky:

www.rosa-os.cz

www.portal.justice.cz

www.trestni.juristic.cz

www.ipravnik.cz

Zákony:

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon

zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti

Příloha č. 1 – Statistická data

Statistika o.s. ROSA : ženy – oběti domácího násilí.¹³⁵

V roce 2008 prošlo Informačním a poradenským centrem ROSA 232 klientek. Pro účely statistiky byla zpracována data 196 klientek. Pro účely této práce předkládám jen několik z mnoha sledovaných ukazatelů.

Oběti a pachatelé domácího násilí

Oběťmi násilí ve vztahu jsou ženy všech věkových i socioekonomických skupin. Aktivně hledat pomoc v případech domácího násilí nejčastěji přicházejí ženy ve věkové skupině 30-44 let. Tedy ženy mladšího středního a středního věku, které jsou na mateřské dovolené nebo mají děti školního věku.

TABULKA 1 . Věková struktura, oběti a pachatelé domácího násilí
Věková struktura, oběti a pachatelé domácího násilí, 2008

věk	ženy - oběti		muži - pachatelé	
	počet	v %	počet	v %
18-24	5	2,6	1	0,5
25-29	11	5,6	7	3,6
30-34	43	21,9	32	16,3
35-39	56	28,6	47	24,0
40-44	38	19,4	39	19,9
45-49	14	7,1	23	11,7
50-54	13	6,6	18	9,2
55-59	9	4,6	8	4,1
60-64	4	2,0	12	6,1
65-69	0	0,0	2	1,0
70+	3	1,5	4	2,0
neuvedeno			3	1,5
celkem	196		196	

Opakované statistiky potvrzují, že domácí násilí zažívají lidé bez ohledu na své vzdělání či sociální postavení. Mezi oběťmi domácího násilí jsou nejčastěji zastoupeny ženy se středoškolským vzděláním, následují ženy se vzděláním vysokoškolským. Více než polovina žen je zaměstnaných. Další významnou skupinu tvoří ženy na mateřské/rodičovské dovolené.

¹³⁵ statistika dostupná na http://www.rosa-cz.cz/fileadmin/rosa/statistika_ROSA_za_2008_verze_10062009.pdf

TABULKA 2. Vzdělání obětí a pachatelů domácího násilí

Vzdělání obětí a pachatelů domácího násilí, 2008

	ženy		muži	
	počet	v %	počet	v %
ZŠ	15	7,7	10	5,1
VYUČ	31	15,8	61	31,1
SŠ	101	51,5	65	33,2
VŠ	49	25,0	58	29,6
neuveďeno			2	1,0
	196		196	

TABULKA 3. Ekonomický status obětí a pachatelů násilí

Ekonomický status obětí a pachatelů násilí, 2008

	ženy		muži	
	počet	v %	počet	v %
zaměstnání	101	51,5	116	59,2
OSVČ	12	6,1	47	24,0
Mateřská/rodičovská dovolená	54	27,6	2	1,0
dávky v nezaměstnanosti /SSP	9	4,6	8	4,1
bez příjmu	5	2,6	4	2,0
důchod	15	7,7	13	6,6
neuveďeno			6	3,1
celkem	196		196	

Ženy, které přicházejí řešit svůj problém s domácím násilím, žijí v manželském svazku nebo partnerském (druh-družka) nejčastěji 1 -5 let (23 % žen), následují skupiny s délkou vztahu 6 - 10 let (18,9 % žen).

TABULKA 4. Rodinný stav obětí , 2008

	Rodinný stav obětí domácího násilí - v procentech									celkem
	délka vztahu (v letech)									
	0-1	1-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36+	
vdaná	1,0	15,8	14,8	8,7	8,7	3,6	1,0	1,5	3,1	58,2
druh-družka	0,5	7,2	4,1	0,5		0,5				12,8
rozvedená	1,5	5,1	4,1	5,1	4,1	1,0	0,5		1,5	22,9
svobodná	2,0	2,0	0,5							4,5
vdova										0
neuveďeno										2

TABULKA 8.: FORMY NÁSILÍ NA ŽENÁCH

FORMY NÁSILÍ NA ŽENÁCH, 2008			
		počet	v %
PSYCHICKÉ NÁSILÍ	celkem	196	100
	ponižování	189	96,4
	vydírání, zastrašování	141	71,9
	výhrůžky zabitím	89	45,4
	nadávký, vulgarismy	146	74,5
	kontrola, zákazy	158	80,6
	omezování, izolace	103	52,6
	křik	96	49,0
	žárlivost	122	62,2
	stalking	20	10,2
	M vyžaduje naprostou poslušnost	59	30,1
	M vyhrožuje sebevraždou	68	34,7
	M vyhrožuje zbrání	37	18,9
	M rozbíjí věci v bytě	23	11,7
	M násilí ke zvířeti	6	3,1
FYZICKÉ NÁSILÍ	celkem	159	81,1
	fackování	83	42,3
	bití, rány pěstí	80	40,8
	rány do hlavy	32	16,3
	škrcení	67	34,2
	kopání do těla	31	15,8
	strčení, sražení k zemi	65	33,2
	bití v těhotenství	33	16,8
	napadání nožem	16	8,2
	míření pistolí	2	1,0
	trhání vlasů	12	6,1
	házení věcmi po F	15	7,7
	plivání do obličeje	4	2,0
	kousání	2	1,0
	dušení polštářem	5	2,6
	kroucení rukou	10	5,1
	bití pálkou	1	0,5
	sprchování ledovou vodou	1	0,5
	štípání	2	1,0
	topení ve vaně	2	1,0
EKONOMICKÉ NÁSILÍ	celkem	105	53,6
	M nedává žádné finance	45	23,0
	málo peněz kontrola prostředků	53	27,0
	odevzdávání mateřské	6	3,1
	prosit i o malé částky peněz	21	10,7
	zákaz pracovat	3	1,5
SEXUÁLNÍ NÁSILÍ	celkem	87	44,4
	vynucovaný styk	76	38,8
	nepříjemné praktiky	33	16,8
	znásilnění v manželství	23	11,7

Dalším sledovaným ukazatelem je iniciátor vyhledání pomoci. Jistě není překvapením, že sama klientka vyhledá pomoc jen velmi zřídka.

TABULKA 6. Iniciátor vyhledání pomoci, 2008

Iniciátor vyhledání pomoci	
klientka sama	7
rodina	10
známí, přátelé	35
internet	37
média	15
instituce (OSPOD)	32
Policie	11
Lékař	14
Psycholog	15
Intervenční centrum	1
jiná NNO	11
Advokát	7

Nakonec uvádím přehled řešení násilí.

TABULKA 10. Řešení násilí, 2008

Řešení domácího násilí v rodině klientky		
	počet	v %
Policie volána, neřešila, jen domluvila M	38	19,4
vyhodnoceno jako přešůpek	19	9,7
M byl vykázán	4	2,0
oběť podala trestní oznámení později jej stáhla	6	3,1
sepsán protokol a nic se nestalo	4	2,0
podáno trestní oznámení, šetří se	6	3,1
		0,0
M je ve vazbě, čeká na rozsudek	1	0,5
M odsouzen dle 215 a TZ	1	0,5
M dostal podmínku 2 měs. na 1 rok	1	0,5
M ve výkonu trestu - 3 měsíce - napadení florbalovou pálkou	1	0,5
M 10 měsíců ve vazbě - neplacení výživného	1	0,5

A victim of domestic violence and the possibilities of the victim's protection under criminal law.

Abstract:

For my thesis, I have chosen the topic of Victim of domestic violence and the possibility of criminal protection after finishing an elective course “Domestic violence” mainly because I have found this issue very intriguing. I do not deal with the whole issue of domestic violence in my thesis. In the first part, I summarize theoretical knowledge about domestic violence and in the second part, concerned with legal regulations, I address especially the summarization of present legal regulations and the identification of their shortcomings.

The thesis is divided into nine chapters, where the first one is the introduction and the last one is the conclusion. Thematically oriented chapters follow the first one.

The first chapter is devoted to the notion of violence itself, specifically domestic violence. Types and forms of domestic violence follow and even myths about domestic violence are not omitted.

Since my thesis is titled “Victim of domestic violence...”, I cannot but to mention in the next chapter victimology, discipline dealing with the victims of the crime and related phenomena (victimhood, victimization, etc.).

Next, specifically third, chapter deals with the phenomenon of stalking. I address the concept of “stalking” itself as well as types of stalking, culprits of this crime, and of course I also outline new legal regulations in the Czech Republic and their advantages and disadvantages for our society.

In the next chapter I briefly address the institute of eviction under the new law on Police of the Czech Republic. Even though that this regulation belongs to the administrative law, it should not be omitted in cases of domestic violence.

I also discuss domestic violence and its prosecution in the form of an offence, if an act of a culprit does not reach an intensity of a crime.

The following key chapters deal with the criminal law from the perspective of a victim of domestic violence. First, I analyze substantive criminal law and legal regulation of domestic violence not only from the point of view of the

factual basis of the crime of “ill-treating a person living in common habitation”, but I also hope from the wider perspective. I consider in a greater detail for example the factual basis of the new crime of manslaughter, for which there are two different opinions on its interpretation in the Czech jurisprudence.

The chapter dealing with the law of criminal procession is also included, especially with respect to the station and options of the aggrieved party during a criminal suit in comparison with the accused party. I also summarize the options of the aggrieved party with respect to the reparations for the damage caused by the crime and to the financial help granted to the victims of the crime by the state.

In the next chapter, I also mention the legal institute of private bill, or subsidiary bill, which at the moment is not included in the Czech system of law, but the future brings changes and maybe also in this matter, although this institute is not very suitable for the victims of domestic violence.

The last chapter serves as concluding words which should summarize the previous text, while evaluating pros and cons of our legal system in the area of domestic violence.

In the very end I present, for illustration, some statistical data of occurrence, forms and solutions of domestic violence in the Czech Republic in 2008.

Klíčová slova:

domácí násilí, stalking, trestní právo

Key-words:

domestic violence, stalking, criminal law